

דרשת חתן הבר מצוה

דברי לוי

על הלכות תפילין
מאת הגאון הגדול רבי ברוך יצחק הלוי לוי זצ"ל

עבודת לוי

על עניני תפילין
מאת הגאון רבי אברהם דוב הלוי לוי זצ"ל

מעשי לוי

רסיסי נוגה קטעי זכרונות מהסבא
הגאון רבי אברהם דוב הלוי לוי זצ"ל
וקרבתו המיוחדת למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

יו"ל לרגל שמחת הבר מצוה
לבננו בכורנו היקר יניק וחכים
כמר ברוך יצחק דרורי נ"ו
ב' שבט תש"פ

דרשת חתן הבר מצוה

דברי לוי

על הלכות תפילין

מאת הגאון הגדול רבי ברוך יצחק הלוי לוי זצ"ל

עבודת לוי

על עניני תפילין

מאת הגאון רבי אברהם דוב הלוי לוי זצ"ל

מעשי לוי

רסיסי נוגה קטעי זכרונות מהסבא

הגאון רבי אברהם דוב הלוי לוי זצ"ל

וקרבתו המיוחדת למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

יו"ל לרגל שמחת הבר מצוה

לבננו בכורנו היקר יניק וחכים

כמר ברוך יצחק דרורי נ"ו

ב' שבט תש"פ

במה אקדם ה' אכף לאלוקי מרום, אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, השיר והשבח לחי העולמים על שפע טובו ורוב חסדו אשר גבר עלי, ובפרט כעת לעת הכנס בננו בכורנו היקר יניק וחכים ברוך יצחק נ"י לנועם עול תורה ומצוות, אילו פיננו מלא שירה כים אין אנחנו מספיקים להודות אפילו על מעט מריבוי הטובות שאנו מסובבים בכל עת.

אעלה על ראש שמחתנו ברטט ובחרדה את דמותו הבלתי נשכחת של אדוני מורי חמי עשרת ראשי ותפארת, מופלא שבדיינים, תל תלפיות, הגאון רבי אברהם דוב הלוי לוין זצ"ל אב בית דין ירושלים ומח"ס "פסקי דין" י"ד כרכים ו"עבודת לוי" עמ"ס זבחים, שנסתלק מעמנו בזאת השנה, ולא זכינו שישתתף בשמחתנו, שמחת הבר-מצוה של נכדו חביבו ברוך יצחק שיבלחט"א שהיה קרוב אליו מאוד, וכפי שהתבטא אליו בכתב בגיל שמונה: "ג' בשבט תשע"ה. לנכדי היקר והנפלא בעל נפש גבוהה ונשגבה, נין ונכד לגדולי עולם, היניק וחכים ברוך יצחק נ"י ליום הולדתך השמיני, יהי רצון שתמשיך לגדול לתפארת בתורה ובמידות טובות". מן הראוי היה להאריך בשבח גדולת מו"ח הגאון זצ"ל ונביא כאן מעט מזעיר מתוך קונטרס "אבי אבי" שיצא לבני המשפחה, טיפה מן הים הגדול.

אודה מאוד לאדוני אבי מורי ורבי הגאון רבי מרדכי שליט"א ראש ישיבת "חמד" המעטירה ורב דביהמ"ד "חמדת צבי", ואמי מורתי הרבנית הצדקנית תליט"א, אשר מפליאים במסירותם להצלחתנו ודואגים לכל פרט ופרט בלי גבול ומידה.

וכן אודה מאוד לחמותי הרבנית הצדקנית תליט"א אשר עיניה וליבה עלינו בכל עת, ועומדת לימנינו במסירות וברוחב לב בלי תיאור ושיעור.

יתן השי"ת שאזכה עם רעייתי היקרה צופיה הליכות ביתה לזכות לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות תמיד. ונזכה יחד לגדל את כל יו"ח לתורה חופה ומע"ט.

דרשת
חתן הבר מצוה
ברוך יצחק דרורי נ"י

בענין העוסק בתורה אם פטור ממצות תפילין

תפילין, וכיצד אמרין דקורא בתורה פטור מתפילין מדין עוסק במצוה.

ובאמת בשו"ת מהרש"ם (ח"א סו"ס ריג) הביא דבר"ן הנ"ל חזינן דבמצות תלמוד תורה שפיר איכא פטור דעוסק במצוה, וראה בשיעורי מבשר טוב (עוסק במצוה עמ' קצז) דכתב מדידה דהר"ן נקיט דהמכילתא פליג דבת"ת שפיר איכא פטור דעוסק במצוה. אמנם הדברים תמוהים דבפשוטו ודאי המכילתא והר"ן מודים דבת"ת ליכא פטור דעוסק במצוה, ושאיני גבי תפילין וכדלהלן. [וראה בהגהות על פסקי מהר"ש מלובלין (עמ' ד) דהמכילתא זה ר' ישמעאל, ור' ישמעאל ס"ל שבת"ת יש פטור של עוסק במצוה עיי"ש].

בס' משנת אליעזר כתב ליישב בהא דהקורא בתורה פטור מתפילין, דהנה חקר הפרמ"ג (אור"ח ריש סל"ז) האם בזמן שהגוף נקי איכא חיוב תפילין כה"י, או דסגי בפעם אחת ושאר היום הוי מצוה קיומית. וא"כ אפ"ל דהר"ן יסבור דאיכא חיוב רק פעם אחת, והכא איירי דהניח כבר פעם אחת ועכשיו זה רק מצוה קיומית, ובזה נראה דגם בת"ת איכא פטור דעוסק במצוה, דהא דליכא פטור דעוסק במצוה בת"ת הוא משום דת"ת זה ע"מ לעשות ואם לומד ואינו מקיים הוי גריעותא בלימודו, אבל היכא שלא מקיים מצוה קיומית בגלל שלומד תורה, בודאי לא חסר בע"מ

בשו"ע (אור"ח סל"ח ס"י) כתב הקורא בתורה פטור מהנחת תפילין כל היום, זולת בשעת קריאת שמע ותפילה. ומקור דין זה הוא מהמכילתא בפרשת השבוע (פר' בא פרשה יז) עה"פ (בא יג, ט) "והיה לך לאות על ידכה ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך", וכתב המכילתא שם "מכאן אמרו המניח תפילין כאילו קורא בתורה וכל הקורא בתורה פטור מתפילין". והנה ברשב"א (ר"ה יז.) הביא דלא פטור ממש אלא שהעוסק בתורה כמניח תפילין דמי. והנה הר"ן (ר"ה יז.) כתב בהך טעמא דעוסק בתורה פטור מן התפילין וז"ל "ואפשר דטעמא משום דכל העוסק במצוה פטור מן המצוה, אי נמי שהעוסק בתורה אין צריך אות שדברי תורה הן עליו לאות", (וכע"ז איתא בעירובין צו. דשבת ויו"ט לאו זמן תפילין משום שהן גופן אות). וראה נמי במרדכי (הל' תפילין סי"ד) דמבואר דפטור משום עוסק במצוה, וכ"כ הרשב"א (ר"ה יז.) בשם י"א וכ"כ באור זרוע (סתקל"א).

ולכאורי דברי הנך שיטות צריכים ביאור, דהא גמרא ערוכה במו"ק ט: דבמצוה שאינה יכולה להעשות ע"י אחרים חייב להפסיק מלימודו ולעשות המצוה, וליכא בכה"ג פטור דעוסק במצוה. וא"כ מצות תפילין דהוי מצוה שא"א להעשות ע"י אחרים, א"כ חייב להפסיק מלימודו ולהניח

עבורה. והאמת שזה הערה נמי בדברי הר"ן ודעימיה דכתבו דקורא בתורה פטור מתפילין משום דעוסק בתורה א"צ אות דתפילין, דר"ת הן עליו לאות, וגם הכא צ"ב דאין המצוה להניח אות אלא להניח תפילין, והרי קיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא ואיך פוטרים אותו מסברא. וכן צ"ב מה שמפרש רבי יצחק שם במכילתא הטעם שבשבת לא מניחים תפילין מסברא שבשבת נקרא אות ולא צריך עוד אות, וצ"ב הרי לא דרשינן טעמא דקרא, וראה בס' שלמי יוסף (מנחות ח"ב עמ' טו) דעמד בזה.

והנה בשו"ע (אור"ח סל"ח ו') פסק דהא דקורא בתורה פטור מתפילין היינו מהנחת תפילין של כל היום, אבל חייב לפסוק עבור הנחת תפילין בשעת ק"ש ותפילה. והנה לכאור' אי נימא דהא דקורא בתורה פטור מתפילין הוא משום עוסק במצוה או משום דהוי אות, א"כ מדוע חייב בק"ש ותפילה. וראה ברבינו יונה (ברכות ריש פרק היה קורא) דלא פטור מק"ש ותפילה שזה צריך הוא לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה כדאמרינן לעיל, (ובמשנ"ב סל"ח סקל"ד כתב כן מדידה), וחזינן ברבינו יונה דיש בתפילין שני גדרים, א. תלמוד ולכן כתב שהעוסק בתורה פטור מתפילין כל היום, דשינון דוחה שינון, ב. מצוה של קבלת עומ"ש וקיום מצוה זה מקיים בהנחת תפילין בק"ש ותפילה כדי שתהיה קבלת עול מלכות שמים שלימה. והיינו דנתבאר מקודם דהא דקורא בתורה פטור מתפילין היינו משום עוסק במצוה, ואף דבת"ת ליכא פטורא דעוסק במצוה, שאני הכא משום דחייב התפילין הוי למען תהיה תורת ה' בפין לכן עוסק בתורה פטור, אמנם

לעשות, וזה"פ בר"ן שעוסק בתורה פטור מן התפילין כיון דמייירי במצוה קיומית. והדברים אינם מובנים דאם מייירי במצוה קיומית א"כ מה צריך להגיע לפטור דעוסק במצוה, תיפו"ל דזה רק מצוה קיומית ולא מחוייב לעשותו גם לולי פטור דעוסק במצוה.

והנה במשך חכמה (פר' בא יג, ט) הקשה את הקושיא הנ"ל דמדוע הקורא בתורה פטור מתפילין, הא בת"ת ליכא פטור דעוסק במצוה דבעינן לימוד ע"מ לעשות, ויישב דכיון דכתיב (בא יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפין" הרי סיבה הוא אל הלימוד, אם כן המניח תפילין הוא רק כאי' עוסק בתורה, ולכן הקורא שכבר הוא עוסק בהמסובב פטור מתפילין שהוא הסיבה, והיינו דהכא הוי גזה"כ מיוחדת שקורא בתורה פטור מתפילין. והמשך חכמה חזר ושנה כעין דבריו בספרו אור שמח (הל' ת"ת פ"א). וראה נמי במשנ"ב (סל"ח ס"ק לד) דכתב דהא דקורא בתורה פטור מתפילין אע"ג שמחוייב להפסיק מת"ת לכל המצוות שחייבן עליו, שאני מצות תפילין שעיקר תועלתה הוא לתורה, כדכתיב למען תהיה תורת ה' בפין, על כן מכיון שכבר עוסק בתורה מקודם, אין צריך לבטל תורה בשביל זה.

ובגוף דברי המשך חכמה הנ"ל [דכיון דכתיב למען תורת ה' בפין הרי סיבה הוא אל הלימוד, ולכן הקורא שכבר הוא עוסק בהמסובב פטור מתפילין שהוא הסיבה], נתקשו דהא לא דרשינן טעמא דקרא, ואף שתלתה התורה חיוב תפילין בלימוד התורה, מ"מ הא חייבתנו להניח תפילין והיא מצוה ככל המצוות, ואמאי לא יפסיק מתלמודו

לשמור גוף נקי יפטר ממצות תפילין, מן הראוי היה להתאמץ לשמור על גוף נקי, וחזינן כנ"ל דכיון דחיוב תפילין הוי כפי יכולתו, לכן שפיר פטור. ולפי"ז כתב בס' והגית בו דאתי שפיר דהקורא בתורה פטור מתפילין מדין עוסק במצוה, דאמרינן מאי חזית שיניח תפילין משום דכל חיובא דת"ת הוי כפי יכולתו, נימא דישאר בתלמודו משום דכל חיובא דתפילין הוי כפי יכולתו, וכשלומד תורה לא חשיב שביכולתו להניח תפילין.

והנה בריטב"א (סוכה י:) כתב דהא דעוסק בתורה פטור מתפילין אין הטעם משום עוסק במצוה דהרי אפשר לקיים שתייהם, אלא משום שמחשבתו טרודה בתלמודו ואיכא היסח הדעת, ותפילין צריך שלא יסיח דעתו מהם ק"ו מציין. ויש להבין מדוע חשיב יכול לקיים שניהם, הא באותו זמן שמניח תפילין אין הוא יכול לקיים שניהם, וכן יל"ע מדוע הריטב"א לא כתב כפשוטו שבת"ת ליכא פטור דעוסק במצוה משום ע"מ לעשות. וצריך לומר דהמכוון בריטב"א דבאמת הא דבת"ת ליכא פטור דעוסק במצוה הוי משום ע"מ לעשות, ומש"כ הריטב"א דהוי אפשר לקיים שניהם כוונתו דיוכל אחרי ההנחת תפילין ללמוד תורה ואיכא ויחזור לתלמודו ורק בכה"ג ליכא פטור דעוסק במצוה בת"ת, אבל אם ליכא ויחזור לתלמודו, שפיר איכא פטור דעוסק במצוה גם בת"ת. (וכדכ' הרמב"ם פ"ג מת"ת ה"ד).

[ובגוף] דברי הריטב"א דחשיב היסח הדעת, צ"ב הא היסח הדעת דאסור בתפילין היינו שחוק וקלות ראש, אבל הכא דעוסק

זה הכל בהנחת תפילין של כל היום, אבל בהנחת תפילין בק"ש ותפילה איכא בזה מצוה מיוחדת של קבלת עומ"ש והוי מצוה ככל המצוות, ובכה"ג ליכא פטורא דעוסק במצוה בת"ת.

והנה דעת הגר"א (אור"ח סל"ח י') דהא דאמרינן דהעוסק בתורה פטור מן התפילין הוא דוקא לרשב"י וחביריו שפטורים מהתפילה שתורתם אומנתם, ולכן פטורים מתפילין שהוא ג"כ שינון, כמו דאיתא בירושלמי (ברכות ט.) שרשב"י פטור מק"ש דזה שינון וזה שינון אבל אנחנו מבטלין שינון מפני שינון וממילא מחוייבים להפסיק לתפילין, ועי' משנ"ב (סל"ח ס"ק לג) שהביא דבריו.

בס' והגית בו (ח"א פ"ג) הסביר בהא דקורא בתורה פטור מתפילין מדין עוסק במצוה, דהנה בקהילות יעקב (ברכות סט"ו) כתב דהא דבת"ת ליכא פטורא דעוסק במצוה משום דכל חיובא דת"ת הוי כפי יכולתו, וכשאיכא מצוה לא חשיב דביכולתו ללמוד עי"ש. וכתב בס' והגית בו דהנה מצות תפילין נמי הוי כפי יכולתו, ולכן מי שיש לו משא על ראשו פטור מן התפילין ולא אומרים לו להוריד המשא וללבוש התפילין, משום דכל חיובו הוי כפי יכולתו, אבל אם לא יכול ופנוי, ליכא חובת תפילין. וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ה סי"ח) דמצות תפילין הוקש לת"ת וכמו דגבי ת"ת כל חיובו הוי כפי כוחו, כך חיוב תפילין הוי כפי כוחו. והוסיפו עוד (ראה בחי' רבי גדליה נדל ח"ב קונטרס אחרון ס"ג) דבזה"ז לא מניחים תפילין כה"י משום דבעי גוף נקי, וצ"ת אמאי טעם קלוש שקשה לנו

שאני דקורא בתורה פטור מתפילין. וכ"כ מרן הגר"ח"ק לאאמור"ר.

במור (אור"ח לח, י) הביא דברי בעל העיטור דמסתברא דדוקא הקורא בתורה שבכתב פטור מן התפילין, ובב"ח שם (ס"ק ה) הסביר בדברי בעל העיטור דמיירי שקורא בתורה את הד' פרשיות של תפילין. וראה במג"א שם דאפשר דדוקא שקורא בתורה שבכתב אז פטור מן התפילין, משום שהתורה עצמה היא אות שנזכר בה יציאת מצרים ולכן פטור מהאות של התפילין, ובשער הציון (אות יח) כתב דהעולם לא נהגו לחלק בזה. והטור נקט דג"כ קורא בתלמוד פטור מתפילין ואין לחלק דהא לענין ברכת התורה קאמר בפ"ק דברכות דאית להו חד דינא. והנה אם הטעם דקורא בתורה פטור מתפילין משום עוסק במצוה, א"כ ג"כ כשקורא בתלמוד איכא פטור דעוסק במצוה, וכן לפי הטעם דלימוד התורה הוא היסח הדעת לתפילין ליכא חילוק מה לומד, אבל אי נימא דהטעם שקורא בתורה פטור מתפילין משום דתורה עצמה היא אות, א"כ אולי זה דוקא גבי תורה שבכתב שנזכר בה יציאת מצרים.

בתלמודו לא יחשב היסח הדעת, וצ"ל דס"ל דגם בכה"ג חשיב היסח הדעת כל שלא חושב ממש על התפילין. ואפשר להוסיף דאפי' שמותר לישון שינת עראי עם תפילין ולא חשיב היסח הדעת, די"ל דנהי שלא חושב על התפילין אבל גם לא חושב בדברים אחרים, אבל הכא דחושב בדברים אחרים (אף דהוי בת"ת), הוי היסח הדעת].

וראה בשו"ת בשמים ראש (סכ"א) דכתב דמכילתא דנקיט דקורא בתורה פטור מתפילין מיירי בת"ת דרבים דחמור יותר. והיינו דיש דנקטו דבת"ת דרבים שפיר איכא פטור דעוסק במצוה.

ובהאי ענינא יש להוסיף דהנה הק' רבינו שמחה (הוב"ד בשטמ"ק מנחות לו:) איך קורא ק"ש עם תפילין הא הוי היסח הדעת, ותירץ דעוסק במצות ק"ש פטור מהכוונה בתפילין. ויש להקשות דלפי"ז איך יכול ללמוד תורה עם תפילין הא הוי היסח הדעת, והכא ליכא לתרץ דאיכא פטור דעוסק במצוה, דהא בת"ת ליכא פטור דעוסק במצוה, ומרן הגר"ד פוברסקי יישב לאבי מורי דהכא

דברי לוי על הלכות תפילין

מאת זקננו הגאון הגדול
רב אב"ד ור"מ מקור חיים
וקרית שמואל ירושלים
ומחבר ספר "דברי לוי" על הרמב"ם

מתוך כתבי ידו בכל חלקי התורה
שנערכו ע"י נכדו חביבו
הבה"ח הצדיק ר' חיים מרדכי לוי זצ"ל
דודו ואוהבו של חתן הבר מצוה יבלחט"א

הוצאה מיוחדת לרגל שמחת הבר מצוה

רמב"ם פ"ד מהל' תפילין הלכה י

לאו זמן תפלין הוא ואסור להניחן שמא יצא בהן לרשות הרבים וה"ה אפילו יושב במקומו אסור עיי"ש בתוס'. הרי דלר"א ומסתמא זוהי שטת ר"ע תלמידיו דאפילו שבת לאו זמן תפלין אין איסור תורה במה שאינו חולץ תפלין בשבת, ולפי שטת תוס' ביצה ט"ו א' ד"ה ה"ק יכל להניח תפלין לכתחילה בשבת עי' במג"א הל' שבת סי' ש"ח ס"ק י"א.

ובבב"מ הקשה על הרמב"ם כיון דפסק דחוקה זו היא מצות תפלין א"כ למה מיעט שבתות וי"ט מוהיה לאות כר"ע הא לר"ע צריך קרא למעט שבתות וי"ט משום דחוקה לדידי' לפסחים אבל אי חוקה למצות תפלין למה לא נמעט מושמרת גם שבתות וי"ט.

ונראה דבאמת קשה לריה"ג דממעט שבתות וי"ט מדכתיב מימים, בשלמה מאי דממעט לילות משום דכתיב ימים ולא לילות אבל מהיכי תיתי למעט מימים ולא כל ימים היינו שבתות וי"ט, מ"ש שבת וי"ט מכל הימים מ"ש טלית מתפלין וכי איזה איסור שייך במיוחד בשבת וי"ט דנימא דהמיעוט של שבת וי"ט אתי, ואשר על כן נראה דמה דממעט ריה"ג מימים ולא כל הימים פרט לשבתות וי"ט ג"כ מכח דרשת ר"ע והיה לאות ושבתות וי"ט הן עצמן אות, אלא דאי משום אות אם רצה להניח תפלין בשבת וי"ט מותר כמ"ש בתוס' ביצה ט"ו, בא

זמן הנחת התפלין ביום ולא בלילה שנאמר מימים ימימה, חוקה זו היא מצות תפלין. וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפלין שנאמר והיה לאות, ושבתות וימים טובים הן עצמן אות.

במנחות לו: תניא ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה, ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא נאמר חוקה זאת לא לענין פסח בלבד דקא סבר לילה זמן תפלין אבל שבתות וימים טובים לאו זמן תפלין ונפקא ל' מוהיה לאות יצאו שבתות וי"ט שהן עצמן אותן, ע"כ.

ובפשוטן פליגי רי"ה ור"ע בשבתות וי"ט אם הניח בשבתות וי"ט לריה"ג עבר על לאו שנאמר ושמרת אבל לר"ע דנלמד מדכתיב והיה לאות וכיון דשבתות וי"ט הן עצמן אות לא עבר על איסור לאו אלא דאין צריך להניח תפלין בשבתות וי"ט, והרמב"ם דפסק בשבתות וי"ט כר"ע דנלמד מדכתיב והי' לאות ממילא אם הניח תפלין בשבתות וי"ט לא עבר על איסור ומכש"כ דאין צריך לחלוץ תפלין בקידש עליו היום, דלאו מטעם לילה ולא מטעם שבת אין צריך לחלוץ, והא דתנין סנהדרין ס"ח א' כשחלה ר' אליעזר נכנסו ר"ע וחבריו לבקר וכו' ואותו היום ע"ש היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפלין גער בו וכו' היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות ופירש"י דקסבר שבת

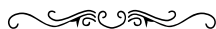
ועפ"י אפשר ליישב קושית הכ"מ בהל' י"ב היה בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו החמה וקדש היום מניח ידו עליהן עד שהוא מגיע לביתו וחולץ וכו' ואם לא חלץ תפיליו משקעה החמה מפני שלא היה לו מקום לשמרן ונמצאו עליו כדי לשמרן מותר. והקשה הכ"מ כיון דבחול מיירי ובחול הלא בלי שמירה פסק הרמב"ם שאינו חולץ עיי"ש. ונראה דהלכה זו הלא בקידש עליו היום מיירי, וס"ל לרמב"ם דשאני בלילה משבת, דבלילה הלכה דאין חולצין דזה דין דוקא בהנחה, אבל בשבת כיון דמטעם אות הוא הלא מוכרח לחלוץ לא מדין שבת אלא מדין תפילין מדכתיב ושמרת מימים ולא כל ימים דשבת לאו זמן תפילין הוא ולא דלאו זמן הנחת תפילין אלא א"כ מניח ידו עליהן או דהיכא דלא היה לו מקום לשמרן ונמצאו עליו כדי לשמרן ולא מטעם אות ממילא אין איסור ושמרת לפיכך אין צריך לחלוץ וזה פשוט לפי ענ"ד.

ריה"ג למעט מימים שגם איסור יש בו ולא רק בהנחת תפילין דלא רק דשבת ויו"ט אין זה זמן הנחת תפילין כליות אלא דשבתות ויו"ט אין זמן תפילין וצריך לחלוץ ואם לא חלץ עובר בלאו דכתיב ושמרת.

וזה מדויק בלשון הרמב"ם דלענין לילה כתב דאין זמן הנחת תפילין בלילה דזה דין בהנחה בקיום המצוה, אבל אינו מחויב לחלוץ, אבל בשבתות ויו"ט זה דין שמחויב גם לחלוץ כיון דמה שמונח עליו תפילין הוא מטעם אות דאין האות משום מעשה ההנחה אלא מה שמונח עליו תפילין, וע"ז נתמעט מושמרת מימים דיש איסור אפילו מה שמונח תפילין וצריך לחלוץ דעל מה שהוא אות יש איסור מושמרת. ולפי"ז אפשר לומר דשפיר פסק הרמב"ם כריה"ג אלא דיסוד של ר' יוסי הגלילי למעט מימים הוא ג"כ מכח והיה לאות.

כ"ד שבט תשכ"ג יום היאה"צ של אמי מורתי ז"ל

פיגה רבקה בת הגה"צ מוהרי"ל דוידסון ז"ל

פ"ד הלכות תפילין

אצלו החלשה מניח עליה תפלין ולהיפוך אם הימין של כל אדם גם אצלו ימין בכח אלא שכותב בשמאל בחלשה, מניח על שמאל שלו שהיא שמאל של כל אדם.

ושם ת"ר אטר מניח תפלין בימינו שהוא שמאלו והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאלו של כל אדם אמר אביי כי תניא ההיא בשולט בשתי ידיו ע"כ ולפי המבואר דין דאטר ודין דשולט בשתי ידיו הוא דוקא לרב אשי ולתנא דיליף מידכה יד כהה, אבל לר' נתן ולר"י החורם ולת"ק, אין בכלל דין של אטר דעקר תלוי משום שרוב בני אדם כותבין בימין הגם שהוא אינו כותב בימין מניח תפלין על שמאל של כל אדם.

אבל בתוס' ד"ה מה כתיבה וכו' מסתפק בכותב בימין ושאר רוב מעשיו בשמאלו באיזה מהם מניח תפלין, הרי לתוס' בין אם נלמד מקשרתם וכתבתם בין אם נלמד מידכה יד כהה לעולם אטר מניח תפלין בימינו שהוא שמאלו ולא כרש"י דפליגי, אלא אפילו לר' נתן דיליף מה כתיבה בימין לא נגרר אחר רוב בני אדם אלא תלוי בשמאלו שהוא ימין כל אדם, אלא דמסתפקים בתוס' דבענין זה שכותב בימין ושאר רוב מעשיו בשמאלו אולי זה דומה כשולט בשתי ידיו, דשולט בשתי ידיו אין הפירוש דבכל מעשיו שולט בשתי ידיו אלא קצת ביד אחת וקצת ביד שניה גם זה נקרא שולט בשתי ידיו, אבל זה פשוט דאטר בכל מעשיו גם לר' נתן מניח

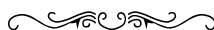
מנחות ל"ו ב', ת"ר ירך זו שמאל וכו' ר' יוסי החורם אומר מצינו ימים שנקרא יד וכו' ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל ה"י ור' יוסי החורם הנחה דבשמאל מנא ל', נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' נתן. ומשמע מהא דאמר ר' נתן אינו צריך דלא פליגי ת"ק ור' נתן אלא בלפותות, אבל לדינא אין נ"מ בין לת"ק ובין לר' נתן ולתרווייהו הנחה תמיד בשמאל וגם באיטר יד ימינו מניח בשמאל דעלמא. והא דאמר ר"נ מה כתיבה בשמאל כל אדם, מפרש רש"י דרוב בני אדם כותבין בימין, פירוש כיון דרוב בני אדם כותבין המיעוט נגרר אחר הרוב ומניח בשמאל של כל אדם.

ורב אשי אמר מידכה כתיב בה"י כהה א"ל ר' אבא לרב אשי ואימא ירך שבכח א"ל מי כתיב בחי"ת. כתנאי ידכה בה"י זו שמאל אחרים אומרים ירך לרבות את הגידם, תניא איך אין לו זרוע פטור מן התפלין אחרים אומרים ירך לרבות הגידם. ויפרש רש"י דאיכא תנא דיליף שמאל מידכה כרב אשי ואיכא דלא יליף עכ"ל הרי למען דיליף מידכה הנחת תפלין תלוי רק ביד כהה שהיא החלשה עמיה בלא כח ואם יד ימין של כל אדם, היא אצלו חלשה מיד השניה היא אצלו יד שמאל ומניח עליה תפלין, ולא כתלוי כלל בכתיבה, ואפילו אם כותב בימין של כל אדם שהיא

בימינו שהוא ימין כל אדם. ומה דאמר וכתבתם בימין היינו בימין שיש לה כח, וכתבה לחוד לא מעלה ולא מוריד. או דאפשר תלוי רק בכתיבה ואם בכתיבה היא אינה חלשה אינו מניח עליה תפילין.

אבל בספר התרומות בסדר הנחת תפילין כתב דכל השולט וכותב בשמאל כל אדם ושאר כל מלאכות של כח וגבורה עושה בימין של כל אדם. זה הכלל, לעולם יניח תפילין ביד תשש כח אע"פ שכותב באותה יד דהא יד כהה דריש ועוד דפריך ואימא יד שבכח ומשני מי כתיב ח' אלמא אחר תשש כח אזלינן וכו' והכי קאמר מה כתיבה בימין סתם בני אדם אף קשירה כן, אבל מיירי באדם זה עכ"ל הרי מפורש דגם לפי ספר התרומה מפרש כתוס' דלא פליג רב אשי והתנא דס"ל כוותיה על דרשה דר' נתן וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ולתרווייהו דין הנחת תפילין הוא על יד כהה ואטר מניח

על יד שתש כחה, ולא תלוי בכתיבה אלא לפי דרך סתם בני אדם דכותבין וכל מעשיהם בימין, אבל אם שאר מעשיהם בימין וכותבין בשמאל או שכותבין בימין וכל שאר מעשיהם של כח וגבורה עושים בשמאל, מניח תפילין על יד שתש כחה ולא על יד שכח וגבורה בה הגם שאינו כותב בה. דמה שכותב בה לאו משום כח וגבורה שבה. והכי פסק ב"א הראשון שבשו"ע או"ח סי' כ"ז. וי"א השני ס"ל דהלכה כרבי נתן ור' יוסי החורם ואחרים דעיקר הדרשה דאטר מניח תפילין על ימינו שהוא שמאלו דילפינן מכתבתם מה כתיבה בימין. והעיקר מה נקרא אטר זה תלוי בכתיבה ואינו תלוי כלל בתשות כח, דלא ס"ל דרשת יד כהה ופליגי אהדדי ולא פסק כרב אשי, דרק תנא אחד ס"ל דרשה זו. וכתב הרמ"א והכי נהוג. אבל הגר"א ס"ל דלעולם פליגי אלא דהלכה כרב אשי דיד כהה דהעיקר דין הנחת תפילין תלוי ביד כהה.

רמב"ם פ"א מהל' תפלין הט"ז

שכח לכתוב את השם כולו, תולה אותו בין השטות, אבל מקצת השם בשטה ומקצתו תלוי פסול. ובשאר התיבות אם שכח כותב מקצת התיבה בשטה ומקצתה למעלה. בד"א בס"ת, אבל במזוזה ותפלין אין תולין בה אפילו אות אחת גונז מה שכתב וכותב אחרת וכו'.

הרמב"ם פסק כר"ש שזורי במנחות ל' ב' שבשם תולה את כולו אבל לא מקצתו. ובתפלין ומזוזה שאין תולין מפורש בירושלמי מגילה.

וקשה הא בירושלמי מקשה למה לא תנן במתניתין דאין בין ספרים לתפלין ומזוזות גם הנ"מ בין ספרים לתו"מ דס"ת תולין ובמזוזות ותפילין אין תולין, ותי' שם בירושלמי דספרים שכתבן כתפלין ומזוזות אין תולין ותפלין ומזוזות שכתבן כס"ת תולין, פירוש דאין הבדל בין ספרים לתו"מ בתליה לפיכך לא תנו לה דאין בין ואלו הרמב"ם פסק כקושית הירושלמי.

ותו לפי פשטות ההבדל הוא כפי שמפרש הכ"מ ובהגהות מיימוניות, עפ"י המכילתא סוף פרשת בא, דס"ת כשר שלא כסדרן בכתבות הפרשיות אבל בתפלין ומזוזות פסול שלא כסדרן ולא רק הפרשיות אלא גם התיבות ואפילו אותיות כמו שמבאר בהגהות מיימוניות דבמכילתא תניא דשלא כסדרן יגנז ואין מחלק בין פרשיות ובין תיבות ואותיות,

וזה שכתב הרמב"ם אפילו אות אחת גונז, אבל א"כ למה דוקא בתליה פסול בתו"מ דמשמע אבל מקצת התיבה בשטה לא פסול, הא מטעם שלא כסדרן גם הוספה בשטה עצמה פסול וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ב ה"ג דאם כתב המלא חסר בפסול ואין לו תקנה ומפרש הכ"מ דהוא מטעם המכילתא דסוף פ' בא דשלא כסדרן יגנז, ומהרמב"ם משמע דהוא דין דוקא בתליה.

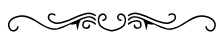
ותו מ"ש דין תליה בספר תורה דרק כל השם תולין ובע"כ דהוא דין בקדושת השם אליבא דרש"ש דאין לחלקו ולא משום דין תליה דלא יהי' לו מובן ואין לו צירוף דא"כ אפילו בשאר תיבות צריך להיות פסול בכתב מקצת בשטה ומקצתה למעלה משום דתליה אין לו צירוף, ואע"כ ודאי צירוף יש לה וזה דין מיוחד בשם שאין לחלקו הגם שיש לו צירוף ונקרא ביחד אבל מחמת קדושתו אין לחלקו, ואין לפרש דהמדובר הוא שכתב השם ושכח להטיל בו אות דבכה"ג גם בשטה אין להוסיף דאפילו מלך ישראל שואל בשלומו שלא ישיבנו כדי שלא יסיח דעתו מהכונה ויפסל ס"ת כמו שביאר הכ"מ, דפירשו שצריך באזכרה לכוין על כל השם ולא על אותיות וכשמפסיק באמצע חסר כאן צירוף הכונה על כל השם, ובע"כ דהא דפסול בתלית מקצת השם למעלה הוא בכתב כל השם בלי הפסק של היסח הדעת אלא מקצתה בתוך השטה והשלים בלי הפסק מחמת חוסר מקום בשטה

גורם לפסול מחמת שלא כסדרן, משום זה מחדש לן הירושלמי, דגם בתליה הפסול הוא מחמת שלא כסדרן, דהתליה דינה ככתיבה בתוך השטה, דגם בין השטין מקומן של התיבות ואין זה חוץ ממקומם דלא חל ע"ז שם שלא כסדרן, ולפי זה מקשה שפיר בירושלמי למה לא תנן אין בין תפלין ומזוזות להספרים לענין תליה, ולכאורה קשה מאי מקשה בירושלמי וכי כל הדינים שחולקים תפלין ומזוזות מס"ת תנן במתניתין, דבמתניתין לא תנן אלא דיני הכתיבה במה כותבין איך כותבין ועל מה כותבין, אבל דין תליה זה פסול בכתיבה ולא שייך למיתני, ועוד למה לא הקשה בירושלמי להדיא משלא כסדרן, אבל לפי מה שביארנו קושית הירושלמי הוא דחידוש גדול הוא בתפלין שגם בין השטין הוא מקום כתיבה דלפיכך פסול בתפלין ומזוזות דאם אין זה מקום כתיבה אלא דמתכשר ע"י זה לא היה פסול מה שתלה ובחוץ לדף גם בס"ת פסול.

וְלַפִּי"ז בס"ת וגם בתפלין ומזוזות בין השטין אין זה חוץ למקומו דאין חוץ למקומו מכשיר כלל אלא דבין השטין הוא מקומו והרי זה כמו שכתב בתוך השטה, ומשו"ה בס"ת כשר דיש לתליה צרוף למה שכתב בתוך השטה וה"ה בתפלין יש לזה צרוף לתוך השטה ומשו"ה פסול משום שלא כסדרן.

למעלה בין השטות ובע"כ דזה דין שאין תולין מקצת השם מחמת קדושת השם דאין לחלקו, אבל מדין צירוף אין כאן שום חסרון, ובע"כ דבעצם דין תליה אין שום פסול דהרי כל השם כולו תולין בס"ת ובשאר תיבות אפילו מקצתו, וא"כ גם בתפלין ומזוזות הא דאין תולין אין החסרון משום עצם דין תליה אלא דזה דין מיוחד בתפלין, וא"כ מאי מקשה בירושלמי מדין תולין, הא אין הנ"מ בדין תליה אלא בדין שלא כסדרן ואפילו להוסיף אות אחת בתוך השטה פסול.

והנה בעצם דין שלא כסדרן, יש לחקור אם הטעם הוא מפני שמחמת ההוספה הזאת מתכשר התפלין או המזוזה ומקורם היו התפלין פסולין וההכשר נעשה שלא כסדרן, או דזה דין בכתיבה שהכתיבה היתה שלא כסדרן, והנה זה מבואר בפ"ב ביתרות שאם כתב החסר מלא פסול, ואם מחק אחר כך את היתר הוכשרו התפלין הגם שכשרות התפלין הוא מחמת פעולה שעשה אחר גמר כתיבת הפרשיות, אבל מכיון שלא כתב הכל שלא כסדרן אלא אדרבא מחק את היתר אין שום חסרון משום שלא כסדרן, ולפי"ז בתליה כיון שלא כתב בתוך השטה אלא למעלה אין זה חסרון בכתיבת שלא כסדרן, דרק ע"י הקריאה נעשה שלא כסדרן בכתיבה, אבל בעצם הכתיבה של השיטות אין כאן שלא כסדרן, ומה דמתכשר ע"י התליה הזו אין הכשרות

דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת וכן הביא בשם מהר"מ מרוטנבורג.

ונראה דסובר המהר"ם מרוטנבורג, דסובר רבינו אליהו כיון דמצות התפלין לקשור ולהתיר בכל יום, ע"כ דהלכה למשה מסיני דבעי קשר ע"י דבתפלין גם קשר שאינו של קיימא הוי קשר, דזה ברור גם לרבינו אליהו דקשר שעומד להתיר ולקשור כל יום אין זה קשר של קיימא וע"כ דהל"מ דבתפלין גם קשר שאינו של קיימא הוי קשר לכן בחדשות פטור להכניסן בשבת דלעשות בתפלין קשר שאינו של קיימא הוי קשר קיימא וחייב בשבת, אבל התוס' בשטת ר"ת סובר דהל"מ נאמרה אפילו לפי רבינו אליהו, כדי לקיים מצות תפלין, דבלי קשירה כל יום לא מקיים מצות הנחת תפלין, ולא שבתפלין קשר שאינו של קיימא הוי קשר, וממילא בשבת דאין עליו מצות הנחת תפלין, לכן הקשר שעומד להתיר ולקשור כל יום אין זה קשר, דרק צורת המצוה עושהו לקשר אבל אם לא מקיים מצות הנחת תפלין, אין זה קשר אלא כמניח רצועה על רצועה ומה"ט באמת בשבת קשר שאינו של קיימא לאו קשר הוא.

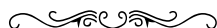
וקשה א"כ למה בחדשות פטור להכניסן וכמו שהקשה על רבינו אליהו, נראה דסובר ר"ת לא כמו שסובר ר"ח דהל"מ נאמרה דצורת המצוה היא לקשור ולהתיר בכל יום, וכיון דהל"מ דתפלין צריך קשר אם יתיר ויקשור כל יום אין זה קשר כמו בשבת והל"מ דתפלין צריך קשר.

בתוס' חולין ט' א' ובעירובין צ"ז א' פליגי ר"ת ורבינו אליהו, דר"ת ס"ל דאינו צריך לקשור את התפלין בכל יום כשמניחן, ומאי דאמרה תורה וקשרתם היינו הידוק, ורבינו אליהו סובר דוקשרתם כפשוטו דכל יום צריך לקשור את התפלין מחדש, ואם לא יקשור בכל יום אינו מקיים את המצוה. והקשה ר"ת מעירובין צ"ב ישנות מכניסן זוג זוג אבל חדשות לא ומפרש שם חדשות היינו דאין מקושרות ואם לפי רבינו אליהו דעשוי לקשור ולהתיר בכל יום א"כ ל"ה קשר של קיימא ולמה חדשות פטור.

וקשה כשם דלענין שבת ל"ה קשר אלא של קיימא ואם עשוי להתיר בכל יום אין זה קשר אלא כמניח חבל על חבל וזה דין בשבת דאימתי חייב דוקא אם מתיר קשר כמו שהי' במשכן, א"כ גם בתפלין כיון שההלכה למ"מ דתפלין בעי קשר, ולפי רבינו אליהו דקושר ומתיר דכל יום אין זה קשר אלא סתם מניח רצועה על רצועה ולמה מקשה ר"ת דוקא משבת הלא מתפלין גופא קשה לרבינו אליהו. וע"כ דבתפלין סובר רבינו אליהו דזוהי הל"מ דסגי בקשר כזה שעומד להתיר ולקשור בכל יום כיון דכתיב וקשרתם ובאופן אחר לא מקיים מצות תפלין, לפיכך הקשה ר"ת מקשר של שבת דלענין שבת לא מהני כלל מה שלענין תפלין הוי קשר. ושיטת רבינו אליהו כתב בישוע"י בשו"ע או"ח סי' שי"ז, כיון דבתפלין הל"מ דקשר כזה העשוי להתיר ולקשור כל יום הוי קשר ה"ה לענין שבת הוי קשר בתפלין כמו דאמרי' בסוכה מגו

זה דלמחרת בעל התפלין יצטרך להתיר ולקשור כמדת ראשון, לשואל אין זה קשר של קימא ואינו יוצא בזה מצות תפלין, שוב הראו לי בישיבה דכן הזהיר באבני נזר וברוך שכונתי לדעתו הגדולה.

ונראה דלהלכה ולמעשה לשטת ר"ת דמאי דכתיב וקשרתם קאי על ההידוק אבל אם יתיר ויקשור כל יום אין זה קשר של קיימא וקשר של תפלין הל"מ, לכן השואל תפלין מחבירו וצריך להתיר ולקשור רק ליום

עבודת לוי בעניני תפילין

מאת הסבא

הגאון רבי אברהם דוב הלוי לוין זצ"ל
בעל מח"ס "עבודת לוי"
על זבחים ומנחות

(מכ"י שהכין לדרשת בר מצוה
בשנת תשל"ד לאחד מבני המשפחה)

עבודת לוי

פרשת והיה אם שמוע פתוחה איך היה אפשר להפוך ספר תורה למזוזה, והלא בס"ת נכתבת סתומה, אלא מכאן הוכיחה הגמרא שגם במזוזה יש מצוה לכתוב אותה סתומה.

ונראה שהרמב"ם מפרש את הוכחת הגמרא לא רק מספר תורה שבלה שאפשר היה לעשותו למזוזה אי לא אין מורידין, אלא גם מתפילין שהיה אפשר להפכן למזוזה אי לאו דין שאין מורידין. וגם על זה קיימת הוכחת הגמרא שאי נימא שמזוזה כתיבתה פתוחה איך היה אפשר לעשותה מתפילין שבלו והרי תפילין נכתבים בפרשה האחרונה סתומה. ומכאן הוכיח הרמב"ם שתפילין נכתבים בפרשה אחרונה סתומה דוקא, ואם כתב והיה אם שמוע פתוחה פסלה, ולא כמו במזוזה שצריך לכתוב והיה אם שמוע סתומה רק למצוה ולא לעיכובא.

אבל עדיין קשה הקושיא הראשונה מה בכל זאת ההבדל בין מזוזה לתפילין, הלא גם בתפילין ישנו הטעם להכשיר מפני שאינן סמוכות אחת לשניה בספר תורה.

ואפשר לומר בשיטת הרמב"ם שיש חילוק גדול בדין פתוחות וסתומות שנאמרו בכתיבת תפילין לבין דין פתוחות וסתומות שנאמרו בהלכות מזוזה, שדין סתומות שנאמרו בתפילין הוא על דין הפרשיות בעצמן שצריכות להיות כתיבה בתפילין באותה צורה שהן נכתבות בספר תורה, וכמו שבספר תורה הפרשיות הראשונות

הרמב"ם בפרק ב' מהלכות תפילין הלכה ב כותב: וצריך להזהר בפרשיות שאם עשה הסתומה פתוחה או הפתוחה סתומה פסלן. ושלשת הפרשיות הראשונות כולן פתוחות, ופרשה אחרונה שהיא והיה אם שמוע סתומה.

והקשו על הרמב"ם מדוע לגבי מזוזה כתב בפרק ה' הלכה ב שאם עשה הריווח שבין פרשת שמע ליהיה אם שמוע כפרשה פתוחה כשרה אף שלכתחילה צריך לעשותה כמו פרשה סתומה, מטעם שגם בספר תורה אין פרשיות אלו סמוכות אחת לשניה, ואילו לגבי תפילין פסק כאן שאם עשה את הפרשה האחרונה פתוחה פסלה. והלא גם בתפילין ישנו אותו הטעם להכשיר לפי שבספר תורה אין הפרשיות האחרונות סמוכות.

ועצם דברי הרמב"ם שפרשה אחרונה של תפילין חייבת להיות סתומה, אינם מפורשים בגמרא, אבל נראה שהרמב"ם הוציא את דינו מתוך דברי הגמ' במנחות דף לב. רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לעשות את פרשת והיה אם שמוע סתומה אלא שאם עשה אותה פתוחה שפיר דמי וג"כ כשרה. והגמ' הביאה לזה ראיה ממה שלמדנו שס"ת ותפילין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שאין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה, משמע שאילו היו יכולים להוריד מקדושה חמורה היו יכולים לעשות מזוזה מס"ת או מתפילין שבלו. ואי נימא שבמזוזה כותבים

במזוזה מספיקה הלכה אחת על שתי הפרשיות ובתפילין צריך ללמד הלכה מיוחדת על כל פרשה ופרשה.

ואפשר לומר משום שבתפילין אפילו בתפילין של יד סובר הרמב"ם שאין לפרשיות שום שייכות אחת עם השניה, ואין הפרשה השניה צריכה להכתב לפי הסדר אחרי הפרשה הראשונה, שהרי הן כשרות גם בארבעה עורות נפרדים, ולכן כשבאים לתת דינים בצורת כתיבת הפרשיות צריך לומר אותם על כל פרשה ופרשה בפני עצמה.

אבל במזוזה הוא חייב לכתוב את שתי הפרשיות על קלף אחד פרשת שמע ולאחריה פרשת והיה אם שמוע ושתייהן דין אחד להן שנקרא כתיבת מזוזה, וממילא אם צריך ללמד דין בהן בצורת כתיבתן מספיק הלכה אחת לשתייהן.

ולפי הדברים האלו יש גם להבין את דיוק לשון הרמב"ם לענין מזוזה בפרק ה' הלכה ב': ומצוה לעשות ריווח שבין פרשת שמע לוהיה אם שמוע פרשה סתומה ואם עשה אותה פתוחה כשרה לפי שאינה סמוכה לה מן התורה, משמע מלשונו שלא איכפת לנו על פרשת שמע בעצמה אם יעשה אותה סתומה או פתוחה ויכול לכתוב אותה איך שירצה, ורק הריווח שבין שתי הפרשיות צריך להיות כמו בפרשה סתומה. ואילו בענין תפילין דייק הרמב"ם לכתוב "שלושת הפרשיות כולן פתוחות", ולא כותב את הדין כמו במזוזה ל הרווחים שבין הפרשיות אלא על צורת הפרשיות עצמן. וזאת מפני

של תפילין פתוחות הוא הדין בתפילין צריך לכתבן פתוחות. ופרשת והיה אם שמוע כתובה בתורה סתומה כמו כן חייבים לכתוב בתפילין כפרשה סתומה. ולמד הרמב"ם שצורת הכתיבה של תפילין היא כאותה צורה ממש של כתיבת ספר תורה.

אבל דין סתומות ופתוחות במזוזה זהו דין מיוחד למזוזה, כיון שבמזוזה נאמרו דיני כתיבה חדשים מאשר לדיני ספר תורה ותפילין. ולכן כתב הרמב"ם שבמזוזה הדין שפרשת והיה אם שמוע תהיה סתומה אין זה לעיכובא, ואם שינה וכתב אותה כפתוחה נמי כשרה בדיעבד והסברא לכך הוא משום שגם בסדר הפרשיות הללו בספר תורה אין הן סמוכות אחת לשניה.

אבל בתפילין שצריכים לכתוב את הפרשה האחרונה סתומה מכיון שכך היא כתובה בספר תורה, אם ישנה ויכתוב אותה פתוחה ודאי שתהיה פסולה שהרי שינה מצורת כתיבתה בספר תורה. ולא יועילו שום סברות להכשיר אותה.

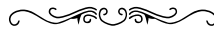
ואם נדייק היטב נראה שיש עוד חילוק בין הדין שנאמר במזוזה לדין שנאמר בתפילין. שאילו לגבי מזוזה משמע שנאמר דין אחד בלבד על צורת כתיבת שתי הפרשיות שבה, והיינו שחייב לעשות את הריווח שבין שמע לוהיה אם שמוע כפרשה סתומה. ואילו בתפילין משמע שנאמרו בהן ארבעה דינים לארבע הפרשיות שבהן. והיינו שצריך לכתוב את הפרשה הראשונה והשניה וכן את השלישית כפרשיות פתוחות, והפרשה הרביעית כפרשה סתומה. ולכאורה מדוע

שמע, וכלשון הרמב"ם שזה על הריווח שבין פרשה לפרשה.

שהרמב"ם סובר שבתפילין נאמרה ההלכה על הפרשיות עצמן.

ומה שאין כן בתפילין, שהדין של כתיבת תפילין אינו מחודש אלא הוא ככתיבת הספר תורה, הפרשה הראשונה של תפילין אינה כתיבה מחודשת אלא ככתיבת אותה הפרשה בספר תורה כך כצורתה בספר תורה צריכים לכתוב בתפילין. לכן פרשת קדש שהיא הפרשה הראשונה של תפילין צריכה להיות פתוחה כמו שהיא כתובה בתורה [ההמשך חסר בכ"י, ואפשר להבין אותו מיניה וביה ודוק].

והביאור בזה הוא שבמזוזה התחדשה צורת כתיבה, וכשם שבספר תורה אין דיני פתוחה וסתומה על תחילת הפרשה אלא רק בריווח שין פרשה לפרשה, ולכן בפרשת בראשית ופרשת שמות וכו' שאין לפנייהם פרשה אין להם דין איך לכותבן. כך כשהתחדש במזוזה צורת כתיבה חדשה, הדין של ריווח הוא רק בין פרשה לפרשה ולא על הפרשה הראשונה עצמה. לכן דין סתומה הוא רק על פרשת והיה אם שמוע ולא על פרשת

מעשי לוי

קטעים ספורים
לזכרון דמותו של הסבא
הגאון רבי **אברהם דוב הלוי לוי** זצ"ל
אב"ד ירושלים
ומח"ס פסקי דין י"ד כרכים
וס' עבודת לוי עמ"ס זבחים

רסיסי נוגה וקטעי זכרון
בלתי מעובדים אוטנטיים
מתוך כתבים פנימיים
שיו"ל לכבודו בקרב בני המשפחה
מערכת סיפורים שבינו
לבין מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

מעשי לוי

"לא רבים יודעים שהוא היה אחד הקרובים ביותר למרן פוסק הדור רבינו הרב אלישיב צוק"ל..."

(מתוך דברי הסבא ראש הישיבה הגאון רבי מרדכי דרורי שליט"א בהספדו על מחותנו הסבא האב"ד הגאון רבי אברהם דוב לוין זצ"ל)

מאחר ולא זכינו שהסבא הגרא"ד לוין זצ"ל ישתתף בשמחתנו, שמחת הבר-מצוה של נכדו חביבו ברוך יצחק שיבלחט"א שהיה קרוב אליו מאוד, ליקטנו מעט מזער מהידוע לנו מסיפורים ותיאורים ואירועים משותפים של מרן פוסק הדור רבינו הגרי"ש אלישיב עם הסבא הגאון אב בית דין ירושלים.

חלק מהדברים ראו אור בתוך מאות דפי הקונטרס "אבי אבי" שי"ל לזכרו של הסבא הגרא"ד זצ"ל בקרב בני המשפחה. חלקים אחרים נלקטו משלושת כרכי ספר "השקדן" ברשות המחבר.

זכורני, בחג סוכות אחד היה מצב שכל מי שביקר או נפגש עמו זכה לליבון פן מסויים בשאלה של ספק ממזר אחד, וכך ליבן את השאלה מכל הכיוונים עד שאחרי סוכות נכנס להתייעץ עם מרן הגרי"ש אלישיב כבר היו אצלו כל הסניפים והצדדים מחוורים ובהירים, וברגע אחד הצליח להציב את נקודת השאלה והופתע מהיכולת של מרן הגרי"ש להקיף הכל ברגע אחד ולענות למעשה בהחלטיות במשפט אחד שכלל התיחסות לכל הפרטים והנקודות שליבן שבועות שלמים קודם לכן.

היה זה בשלהי שנת תשנ"ג כאשר הגיע מקרה כאשר זוג עולים חדשים הופיעו לבירור יהדותם בבית דין של אבי מורי הכ"מ כדי להינשא זה לזו כדת משה וישראל, שניהם הביאו סימוכין ליהדותם ובהם מסמכים ועדיות, וכמו"כ ראיות מקרובי משפחה מהדור הקודם, אמנם דא עקא, לזוג זה נולדה לא מכבר בת (ללא נישואין), ואחד העדים של האשה ליהדותה היה יהודי אחר עולה חדש, שבעבר נשא אותה בעצמו לאשה ע"י רב ביכנ"ס ועדים, וגם את הכתובה הציגו. למותר לציין שלא נפרדו בגט פיטורין... החשש הגדול היה שנישואיה הראשונים היו כדת וכדין, וממילא בתה מהבעל השני ממזרת. השאלה הזו שנפלה על כתפי אבי מורי האב"ד הדירה שינה מעיניו ולא נח ולא שקט מגודל האחריות באמרו ששאלות אלו המגיעות כיום שייכות לדרגת שו"ת רבי עקיבא איגר והנודע ביהודה, ומי בדורינו יודע היטב את ההלכה על בוריה כדי להכריע מהסוגיות ומכל הפוסקים בצורה שלא תותיר ספק.

וכך, לאחר ימים ארוכים של ליבון צדדי השאלות ההלכתיות הטמונות בסיפור זה התייצב בחדרו של הגרי"ש כדי לקבל את הכרעתו. באופן מיידי שטח אבי מורי את תורף עיקר נקודת הכאב שבשאלה. כל מראי המקומות שכבר עיין בהם וצדדי השאלות שכבר היו ברורות לו דיין, הושארו בזכרון. וכך יצאנו תוך כשתי דקות כשהתשובה בידינו. וכך זה נשמע: האב"ד: "מה דין בת של...?"

הגרי"ש: "הבת מותרת"

האב"ד: "והפני יהושע?"

הגרי"ש: "בקידושין עין חית?"

האב"ד: "כן"

הגרי"ש: "הוא מדבר על אוקימתא פלונית"

האב"ד: "והחזון איש?"

הגרי"ש: "בסימן פלוני אות פלוני?"

האב"ד: "כן"

הגרי"ש: "התקבל להלכה בבתי הדין לפסוק כמו הגר"ש קלוגר שאומר אחרת מהחזון איש"

האב"ד: "אז מותר לה להנשא?"

הגרי"ש: "מותר"

האב"ד: "ולאמא מותר להנשא לכהן?"

הגרי"ש: "אסורה"

ויצאנו.

כעדויות נכדיו, התבטא מרן בכמה הקשרים: "מה שהרב לוין אומר זה אויסגעהאלטן". אמר לי: "אנו צריכים אותו כי הוא חזק ולא נכנע לשום לחץ". אמר ליו"ר המועה"ד בנוכחותי: "הרב לוין מוסמך לגמרי גם בעניני כשרות ושחיטה, אבל שלא יקרה שזה יפגע בתפקידו בנישואין, כי לכשרות ושחיטה יש עוד רבנים, ולמומחיותו בנוגע לנישואין אין לו תחליף".

נכדי מרן מעידים שאהב אותו מאוד. וכשהמתין א"מ הכ"מ בתור אף היה אומר מרן הגרי"ש

להקדים להכניסו לפני רבנים מפורסמים ומבוגרים שהיו חביבים אצלו מאוד וכיבדם כבוד מלכים. יתכן בגלל שא"מ הכ"מ היה מקצר מאוד וידע בדיוק כל פרטי הצדדים ההלכתיים ולא האריך רק דברו במו"מ של מסקנות בקיצור ורמזי מראי מקומות, וגם כאשר נכנס על השאלה הכי מורכבת יצא תיכף אחרי דקה או שתיים.

בהספד שהתקיים ביום ההקמת מצבה, בביה"ד עמד מחותנו של אבא מארי זללה"ה, מו"ח הגרימ"י שליט"א על עומק מכנה משותף ביניהם: ידוע היה רבינו הגרי"ש ב"שפה" המיוחדת שלו, על כל דבר השיב והגיב בלשון מובהקת של הפוסקים, ונעדר צדדי שיקולים שאינם הלכתיים. כך בכל תגובה על מה שהתרחש בסביבתו או שהוצרך להביע דעה בעניינו. ובדיוק ב"שפה" הזו השתווה אליו אבא מארי הכ"מ זללה"ה, ולכן הבינו זא"ז כל כך טוב ובקצרה. דומה היה שהם בני אותה מדינה, כביכול בבחינה מסויימת מחוץ לעולם שאנו חיים בו. ואולי זו היתה נקודת החביבות המיוחדת של הגרי"ש לאבא מארי הכ"מ זללה"ה.

מענין לענין, פעם דן בין שכנים, והפסק היה נגד אלמנה אחת, והיא בכתה והתחננה נגד השכנים, ולא שקל את צערה ודמעותיה בין השיקולים היות וידע שע"פ השו"ע אינה צודקת! ואעפ"כ אחרי שנפסק הדין וסיימו הדיון ויצאו הצדדים עיכב אותה ואת בניה ויעץ להם עצות איך "להסתדר" עם השכנים, כדי לקיים את הרחמנות הנדרשת כלפי אלמנה. (זכורני, שבבוא אותו ד"ת לפניו התעורר לכך שהחינוך או המנח"ח נוקט שיש דין שמוטל על הבי"ד "טענין" לאלמנה, כעין מה שנפסק בשו"ע לגבי יתומים ולקוחות. והלך במיוחד לרבינו הגרי"ש א לשאול אם כך פוסקים וזה מנהג בתי הדין למעשה. אינני זוכר הפרטים וכמדוד' שנמצא בספר פסקי דין).

על שאלותיו בהלכה את רבינו הגרי"ש צריך לדעת שלא היה שואל שאלות תם מה לפסוק, ולא ניגש כאינו יודע לשאול. אלא רק אחרי שליבן את הדברים וכבר היה קרוב לפסק, ניגש במקרים שצריך על פי דין להתייעץ. וקיים את דין השו"ע שאין לדמות מילתא למילתא במקום שיש "הגדול שבעיר" אא"כ שואלים אותו. ולכן רוב דיבורם של א"מ הכ"מ ומרן הגרי"ש בעניני דיני תורה היה בקוצר אמרים, וממש "בקודים" שרק מי שמצוי בנבכי הסוגיא כעת, תפס על מה הם מרמזים.

הרבה פעמים הגיעו לפתחו תביעות בנושאים שנגעו לעסקנים ציבוריים או לדמויות רמות מעלה ברבנות או בדיינות וכדומה, אם בנוגע לעסקי הציבור ואם בנוגע להנהגות בהלכה שלפי התובעים לא היו כדין. ובדרך כלל לפני שהסכים להכנס לנידון ולהזמין אליו את הצדדים היה נועץ במרן הגרי"ש אלישיב, האם דבר זה הוא בר שפיטה בד"ת והאם ראוי ורצוי וכדאי להתמצע בסכסוך הזה, והעלה שיקולים שונים לכאן ולכאן. ועל פי מכלול הוראות הגרי"ש בענינים אלו נהג לימים גם אחרי שחלה הגרי"ש והפסיק לענות לשאלות.

ככלל היתה דעת הגרי"ש שעל פי התורה בית דין יכול וצריך לדון בכל ענין ע"פ שני צדדים, ויכול להזמין את הצדדים, והצדדים חייבים להופיע לפניו בלא אמתלאות. אבל היו גם מקרים יוצאים מן הכלל שאין כאן המקום לפרט.

פעם אחת אחרי שנכנס אמ"ו הכ"מ לדין תורה מסוג זה, הצד שהפסיד בפסק הדין תקף בעוצמות את אמ"ו בכל מיני אמצעים, בפרסום חוברות נגדו בדיוור ישיר לכל הרבנים החרדים ושל הרבנות מוזן ועד באר שבע, בעיתונים שונים, בפשקווילים ובנאצות, ודוקא הגרי"ש הוא זה שיצא מגדרו והורה ל"יתד" לפרסם מודעות וכתבות לטובת אמ"ו הכ"מ כמי שהיה יחיד בקיום "לא תגורו מפני איש" בדורינו.

לאמיתו של דבר, ידעו היטב הצד שהפסיד בדין, שכל הפסק היה בהתיעצות עם הגרי"ש, וגם הוא זה שדחק באמ"ו לקיים את הד"ת מהחל ועד כלה, ולא למשוך ידיו באמצע כפי שהם לחצו מאוד. אבל לא רצו לכתוב בפלסטרם נגד מרן הגרי"ש כי צעד זה לא היה נח על דעתם של הציבור הרחב. ולכן את כל זעפם וזעמם הטילו על אמ"ו השליח והידא אריכתא. ודוקא משום כך נחלץ הגרי"ש חושים להגנתו ולעזרתו שלא כדרכו להצטנע ולהבליג.

לפעמים היה נכנס א"מ לרבינו הגרי"ש ושאלו מה מנהג בתי הדין מקדמת דנא, בשאלות שהתשובה ההלכתית עליהן היתה ברורה לו, אבל אינן מגיעות בתכיפות ולא ראה בעצמו את מנהג ביה"ד בהם, וזה עשוי לשנות את ההלכה למעשה. ורבינו הגרי"ש זקן הדיינים שבדור היה בקיא גם בכל המסורה של בתי הדין ולא רק בפוסקים הכתובים.

למשל: בדין נזקי אש בזמן הזה, אם נחשב לשכיח או לקנס, וכן אם בכלל ליה חיצוי חייב משום ממונו כשלא הפקיר את הניצוץ והשלהבת שהתפתחה ממנו, וכו'. המקרה היה באיזור תעשייה ישן נושן בשכונת "בית ישראל" פרצה דליקה מתנור של מאפיה. האש נתפסה בקלות בנסורת ושבבי העץ השייכים לנגריה הצמודה למאפיה, ונאכלו בה כל העצים וריהוט בשווי הון רב... השנים פנו לבית דין של א"מ האם חייב בעל המאפיה על נזקי האש שפרצה מעצמה בשעה שבכלל לא שהה

במקום? ועוד, נחלקו הפוסקים האם בכח בית דין בימינו לדון נזקי אש ("מילתא דלא שכיחא לא מגבינן בבבל"). מה נהגו בתי הדין בפועל? עלה א"מ לחדר הגרי"ש ושמע בפשטות שלמעשה נהגו בתי הדין להכריע כי "אש" נחשב לשכיח שעבדין שליחותיהו בזמן הזה.

ועוד למשל: בבכור בהמה בזמן הזה, פעם התעוררה שאלה מורכבת מאוד, וכמעט אין רבנים ופוסקים שבקיאים בפרטי דין זה למעשה, ולא ראו בעיניהם איך נוהג דין מכירה בהמה לגוי בפועל. ואבי מורי היה מוכר הבהמות הקבוע ברבנות ירושלים והגרי"ש היה פותר את השאלות הללו כמומחה לדבר. וגם בדין זה היה א"מ שואל ב"ראשי פרקים" והגרי"ש משיב מיד ב"סיסמאות" המובנות רק למי שנתון בעומק הסוגיות. קרה פעם שנכנס א"מ על מקרה מיוחד שהגיע אליו כשבעל הבהמה בעצמו היה כהן, והתעוררה שאלה האם ואיך בדיוק לערוך לו את המכירה וזאת על סמך ספק הלכתי שמעורר בעל ערוך השולחן, ושאל א"מ את הגרי"ש בקיצור "בבהמת כהן שמבכירה, האם לחוש לספק הערוך השולחן?" כך! בלי פירוט ובלי הקדמת סיפורים... "זה כבר כתוב בתוספות יום טוב!" ענה לו הגרי"ש על המקום [במנגינה של "מה השאלה בכלל... ודאי שצריך לחשוש לזה"]. "יצא א"מ ומתחיל לחפש איפה יש תוספות יום טוב בנושא הזה, את המשניות מסכת בכורות עם כל דברי התו"ט ידע מכבר, ואין שם זכר... כך עיין א"מ במשך כמה שעות במשנה ומפרשיה, ועבר לגמרא ולראשונים, בלי לדלג. באמונת חכמים. ואז צדו עיניו את הנושא בתוך קטע ארוך מאוד ובאותיות קטנטנות וצפופות ביותר בדברי בעל "לחם חמודות" הנסובים על הרא"ש במסכת בכורות... והלא, את ה"לחם חמודות" חיבר בעל ה"תוספות יום טוב"...

לעומת זאת פעם הגיע דיון לביה"ד בראשות א"מ בתביעת מקח טעות על כסף ששילמה אשה לקורס שלימד מקצועות רפואה רגשית, וטענה שחלק מהלימוד היה על רפואות ששרשן באמונה בכוחות לא טבעיים ושימוש בהם, והיתה שאלה למעשה אם אותן רפואות מותרות או אסורות, וא"מ נטה לאסור אחרי שמצא הרבה חומר בעניין, וניגש לשאול את הגרי"ש על זה. והגרי"ש ניסה לפטור אותו ב"איני יודע", ולבסוף הסכים ללמוד את כל הסוגיא, ועיין בדברים במשא ומתן ארוך עם תלמידו הגרד"מ שנכנס אליו פעם בשבוע, ורק אחרי כמה חודשים העלה הגרי"ש את מסקנתו לאיסור אותן רפואות מדאורייתא מכמה טעמים, ושלח לא"מ. (ונדפס ב"פסקי דין").

פעם היה דין תורה בין מתפללי בית כנסת עתיק בשכונת "מאה שערים" שהיה קיים בדירת מגורים, לבין יורשי הבעלים הקדמון של הדירה. היוורשים רצו למכור את הנכס ולפנות את בית הכנסת, ולמתפללים לא היה שטר הקדש או ראיה שהבעלים הקדישו את בית הכנסת. באותו סיפור

זכורני שנכנס א"מ לגרי"ש ושאלו האם מצבות עתיקות הקבועות בקיר ביכ"נ [לזכרון עולם בהיכל ה"] מחיי הבעלים המוריש מהוות ראייה שהנכס הוקדש ולא עבר ליורשים, וגובר על חזמ"ק של היורשים. ומרן הגרי"ש הסכים עם א"מ שזה ראייה גמורה ואסור לפנות את ביהכ"נ או למוכרו.

פעם נתבע עורך תורני מפורסם לדין תורה בביה"ד אצל א"מ, ואחרי שלא הופיע כי לא התייחס ברצינות להזמנה, וחשב שלבי"ד אין סמכות וכוח להזמין, כתבו עליו כתב סירוב. הוא התרגז והלך והמתין לגרי"ש כשירד מביתו בדרך לשיעור, ורצה לפרסם בשמו שאין שום סמכות לבי"ד לכתוב "כתב סירוב" ובכלל אין חובה להופיע לפניהם אחרי שלא קיבל את סמכותם מראש. אולם הגרי"ש תיכף ששמע מפיו את הסיפור שבית דין של הרב לוין כתב עליו "כתב סירוב", קפץ כנשון נחש לאחוריו וברח ממנו, ואמר לו שהוא חייב לגשת לביה"ד ולקבל סמכות לדין ושיבטלו ממנו את כתב הסירוב. וכך הוה.

פעם היה ד"ת שא"מ האב"ד התייעץ לגביו עם רבינו הגרי"ש, ופסק למעשה כפי המסקנה שעלתה לשאלה הזו. אבל היה דיין אחד מההרכב שסבר הפוך, ולא סתם הפוך אלא החליט לסייע בפועל לאותו אדם שלדעתו הוא הזכאי בדין לבל יתחייב ע"י הפסק, ולכן לא רצה שיתקיים הפסק של א"מ. והיות ואותו דיין היה דעת מיעוט מתוך שלושת חברי ההרכב, והתורה אמרה אחרי רבים להטות, אם היה חותם דעתו ההיפך – היה מתקיים פסק הרוב. מה עשה? התחכם ובמקום לחתום עמם סתם או בהוספת דעת המיעוט, כתב שם "איני יודע" וחתם את שמו. וממילא חל הדין שאם אחד מהשלושה לא יודע צריכים להמשיך את הדיון בהוספת עוד שני דיינים לפחות, וכך סבר שיתבטל הפסק של א"מ.

אותו דיין היה מוותיקי מערכת הדיינות בארץ, וכמו רוב ככל הדיינים היה מגיש ספקותיו בבעיות היותר קשות מדי פעם לפני הגרי"ש.

הגרי"ש שמע מפי א"מ שאותו ד"ת תורה נקלע ל"מבוי סתום" ומדוע, ושתק כדרכו. אבל אחרי זמן מה שאותו דיין הגיע אליו, הוכיחו על פניו, ונזף בו שאם יודע דעה הפוכה וכותב איני יודע רק כדי שלא תתקיים ההלכה שפסקו הרוב, הוא לא דובר אמת. והוסיף עוד דברי תוכחה.

אח"ז בהזדמנות הראשונה שהזדמנה לו, עוד לפני שא"מ נכנס שוב אל הגרי"ש, ביקש הגרי"ש משליח שיגש לא"מ וימסור לו שהדיין ההוא כבר שמע ממנו כל מה שהיה צריך, וכעת זה יתוקן...

גם ממעשה זה אפשר ללמוד את אופי הקשר החזק ששרר ביניהם.

כל עוד הרב הראשי הגר"י קוליץ היה בבריאותו, לא היה אבא מארי הכ"מ זללה"ה וידיעותיו ב"חזית". לא התנכלו אליו על שהוא מעורר את השאלות והבעיות הקשות. הרב קוליץ קיבל את המידע והכריע, אם בעצמו ואם בהתייעצות עם מרן הגריש"א, פעם להקל ופעם להחמיר, כדרכה של תורה.

אולם כשחלה הגר"י קוליץ ונשאר בביתו שנים אחדות, נפל העול של השאלות על כתפי אבא מארי הכ"מ והלך לשאול בעצמו את מרן הגריש"א בכל פעם, ולפעמים היו תשובות למנוע נישואין. או שמי שאישר את הנישואין עשה נגד ההלכה. ולפעמים הציע הגרי"ש לאבא מארי שיפנה בשאלה בכתב לממונים העליונים ביותר ברבנות, שהם יקחו אחריות ויכריעו. (משהללו לא ענו בסמיכות לשאלה הדחופה, והעיכוב גרם לכך שהזוג הצליח להתחתן כדמו"י ע"י רב זוטרי כלשהו שהחליק את השאלה הסבוכה, הורה הגריש"א לא לשלוח יותר את השאלות לרה"ר אלא לפעול כמי שמוסמך ולהכריע במקום לכאן או לכאן).

יש הרבה לספר על שנים של עמידה על עקרונותיו ועיקרי ההלכה, בתקיפות של לא תגורו מפני איש. בד בבד עם הקשיים קרה הרבה פעמים שראה בעיות קשות של נישואי פסולי קהל לא תחת מחלקתו וסמכותו, כלומר שמצד תפקידו הרשמי היה יכול להעלים עין, כמו שנהגו למעשה כל הרבנים לא להציץ לימין ולשמאל ולהכשל בראיית נישואי פסולים ע"י הרבנות ולהסתבך בשאלת חובת המחאה. ואם היה שותק היה יכול לשמור על משרתו ומשכורתו ולא להסתכסך, (ויותר מזה, תקופה מסויימת ראשי מערכת הרבנות הפוליטיים היו שבעי רצון ממנו מהיקף תחומי ידיעותיו ההלכתיות והפרקטיות, ומזריזותו ושליטתו בהמון תחומים עד תכליתן בזמן קצר המכיל הרבה, ודיברו בפירוש עם כל בעלי ההשפעה שאבא מארי יהיה מועמד מקובל עליהם לרב ראשי לירושת"ו, וזה יכול להיות שיקול לכאורה, לא סתם פרנסה ומועמד קבוע, גם יכולת לתקן הכל כפי דעתו. המון לא עומדים בפיתוי הזה ומחללים עצמם פעם אחת כדי שיוכלו לתקן בעתיד פעמים הרבה. "לשם שמים"... אבל אבא מארי הכ"מ זללה"ה לא חישב בכלל במערכות שיקוליו שום נתון שהוא מזיק לעצמו ולעתידו וכדומה. השיקול היחיד היה מה מוטל כעת לגבי בעיה זו שלפניו בלבד), והיות וחשש שיכול למנוע מטמיעה והתבוללות ונישואי פסולי קהל, היה הולך בכל פעם לשאול הכרעה ממרן הגריש"א האם חובתו להלחם על זה ולגלות את האיסורים, או להצטמצם בעבודתו במשרד ולא למחות במה שנעשה. ומרן הגרי"ש היה מכריע לו אם לחדול או להלחם, ואז היה מכריז על הבעיות שמתחוללות, אם במכתבים לרבנים הראשיים או לממונים אחרים במשרדי הרבנות השונים ומשרד הדתות, וכן הפניות לבתי הדין הרבניים בידי אלו שהם נתונים בבעיות אישיות במעמדם. ואחרי שעורר את הבעיה כבר לא היו יכולים רבנים אחרים לעצום עין ולתת ל"משפחה שנטמעה נטמעה" להתיר את כל הממזרים.

כך הגיע לרמה גבוהה של בקיאות וכוח הוראה למעשה בנבכי הלכות יוחסין העמוקות והנדירות, והועכר כבר סמכא בכל אתר, ובפרט יודגש שזכה להכרה מוחלטת ע"י פוסק הדור הגר"ש, וכפי שנפרט מעט כאן:

ב"פסקי דין" יש נידון ארוך ומורכב להכריע בדבר מי שגוייר בקטנותו על דעת בית דין ומחה כשהגדיל ואח"כ נמלך והתקרב והחליט להתגייר מחדש, האם צריך שוב הטפת דם ברית או שלא. ומספר הדין הגרח"ש שבאותו היום שהגיעה השאלה היא לביה"ד, היה זה רבינו הגר"ש ששלח והפנה את השואל לשאול את א"מ הכ"מ, אחרי שבא אליו ושאל ולא רצה לענות מפאת חולשה מיוחדת שפקדה אותו, והשיב: לגבי שאלה זו לך אל בית הדין של הרב לוין. [ובאמת שהגר"ש בעצמו כבר השיב בכתב בתשובותיו בעבר על שאלה זו, וכנראה לא רצה לענות ע"פ זכרון העבר בלי לעיין מחדש ולהגיע למסקנה ולכן שלחם לבי"ד של אבא מארי הכ"מ].

פעם אחת הגיע אבא מארי הכ"מ זללה"ה כדרכו לרבינו הגר"ש לשאול שאלה שהתעוררה בביה"ד, ותיכף קיבל את ההכרעה ויצא. ואח"ז נכנס יהודי שהיתה לו שאלה על עצמו בקשר למדינת מוצאו אם הוא כשר לקהל, ושאל את מרן הגרח"ק והוא הפנהו לחמיו להבחל"ת. הגר"ש פנה מיד לנכדו העומד לידו ושאלו היכן הוא הרב לוין שהיה פה? הנכד שמע ויצא ודלק אחרי אבא מארי הכ"מ עד לסימטא ואמר לו שרבינו הגר"ש קוראו לחזור. כשנכנס אבא מארי הכ"מ המופתע, פנה הגר"ש אל השואל ואמר לו, תשאל את הרב, והצביע אל אבא מארי הכ"מ. השואל תמה באזני הגר"ש ואמר שהגרח"ק שלחו לשאול את הגר"ש ולא לשאול רב אחר? ענה לו הגר"ש "אני לא יודע, הרב הזה כן יודע. תשאל אותו". והיתה התשובה להיתר בפני הגר"ש.

כמו"כ כמה פעמים היו שאלות בענייני יוחסין וכשרות לקהל של בעלי תשובה וכדומה שהגיעו ע"י נכדים של מרן הגר"ש, בציינם שסבם פוסק הדור הפנה אותם אל אבא מארי הכ"מ.

מספר הגרא"ב, שהצורה שנחקקה לו מאבא מארי הכ"מ היתה כשראהו בפעם הראשונה בחייו טרם שמע עליו, זה היה כשהגיע לנחם את משפחת לוי בנתיבות על פטירת האמא, אחותו הגדולה של אבא מארי הכ"מ, וכל המשפחה ישבו שבעה בחדר אחד, ובחדר השני ישב אחיה אבא מארי הכ"מ על שרפרף נמוך ומולו על כסאות פתוחים ספרים גדולים רבים, והוא מעיין בשו"ע ורמב"ם וראשונים... והתפלא הרי לאבל אסור ללמוד בתוך השבעה? ואמרו לו, יש לו היתר מיוחד ממרן הרב אלישיב באשר רבים צריכים לו! רק הוא יכול לפסוק בשאלות של יוחסין מורכבות.

הסיפור התחיל מבית הוראה של הרב ואזנר, שאחד הסבים של המדובר שמע מהשידוך המתקדם והתעוררה לו השאלה בענין, והלך לשאול את ה"שבט הלוי", ושם בבית ג"שה"ל הפנו אותו לאבא מארי הכ"מ, אך הוא לא הזדרז לשאול אותו. ואח"כ הסב השני של המדובר ג"כ התעורר לשאלה הזו כשהזוג כבר סכמו בינם לבין עצמם שהם מתאימים להנשא וגם המחותנים כבר נדברו על ההוצאות כנהוג רק לא עשו "וארט", והוא היה מקורב אצל רבינו הגר"ש ושאל אותו עין השאלה דחופה מאוד ובשלב הזה א"א לעכב את הצדדים מבלי תשובה למעשה, והוא הפנה ג"כ

לאבא מארי הכ"מ, וכשהגיעה השאלה אליו לנתיבות בימי השבעה אמר אבא מארי הכ"מ שהדבר צריך לו עיון, ולא ילמד ב"שבעה" אם לא תהיה לו ע"ז הוראה מרבינו הגרי"ש, וחזרו אל הגרי"ש וענה שאפשר לומר לו שהדבר פשוט שמותר לו לעיין וללמוד בשאלה זו באמצע ה"שבעה" ללא דיחוי, כי זהו בגדר "רבים צריכים לו".

מאז הקמת הרבנות הראשית, היה קיים מרכז מאגר שאליו התנקזו החלטות שונות מכל רבני הערים השונות ובתי הדין האיזוריים, אשר נגעו לידיעת כלל הרבנים, וכגון מידע על אשת איש שח"ו ילדה בן ממזר והתברר ענינם בבי"ד שיש פה פסול, וכגון מתנדבים ומתנדבות נכרים ממדינות אירופה שהציפו את הקיבוצים והמושבים בימי קום המדינה לעזור לעם ישראל בהקמת מדינתו ולעבוד במשק, ואח"ז החלו ליצור קשרי נישואין עם יהודים בלי גיור, וכשהתברר לרב או לבי"ד על גוי או גויה כאלו שלחו את השם והכתובת למשמור ולאזהרה מהם ומזרעם. וכן שמות רבים הופצו לאיסור ועיכוב נישואין פרטני רק לשם ספציפי, כגון לבעל ולבועל. ועוד רבים כיוצ"ב. והמידע הועבר לכלל הרבנים ב"חוזרים" שהופצו מזמן לזמן, כדי שפסול-קהל לא יסע לעיר רחוקה שאין מכירים אותו בה, וישא שם אשה שאינה כשרה לו. וכך במשך עשרות שנים הצטברו ברשימה הכללית הזו כששת אלפים שמות. רוב רובם כבר לא היו רלוונטיים מכמה טעמים, סיבה אחת היא שהפסול הנזכר ברשימה כבר נפטר לבית עולמו. סיבה שניה היא שהוא התחתן עם הראויה לו (או שמא עם שאינה ראויה ח"ו, ועכ"פ כבר אינו בכלל "מעוכב נישואין"). סיבה שלישית יתכן שהעיכוב הראשוני היה רק בהוראה מספק, וכבר ישבו בי"ד אחר באותה מדוכה ונמנו וגמרו שניתן להתיר. סיבה רביעית שאשה שהיתה אסורה לבעל ולבועל התחתנה עם מי שמותרת לו וכבר איננה "מעוכבת נישואין", וכו'. ע"כ חיפשו ברבנות איש מעש נמרץ, איש מהיר במלאכתו ויסודי, אשר מבין היטב בתחום הזה של פסולי קהל, שימייך את המופיעים ברשימות וינפה מהם את אלו שכבר א"א להגדירם "מעוכבי נישואין", וכך תתקבל רשימה מעודכנת בלבד.

כמדומה שהיתה התעוררות תקשורתית חילונית אודות הרשימות הישנות הללו, שהוגדרו על ידם "הרשימה השחורה", וברבנות היו בלחץ מהתדמית הארכאית הפנאטית שהודבק להם. לכן ערכו את המיון והניפוי במהירות, להראות שאין "רשימה שחורה". וברבנות הראשית לירושלים היה העתק מכל ה"חוזרים" הנ"ל לשימושם, והממונים על הענין מצאו ברב ומנהל אגף הנישואין, אבא מארי הכ"מ זללה"ה, אדם כמו שחיפשו, איש תורני המתמצא בנבכי החלטות בתי הדין ובסוגי המעוכבים השונים, שמהירותו וזריזותו והסדר שניחון בו יכולים להביא למטרה שהם מבקשים, והביאו אליו את כל הרשימות שהצטברו בידיהם מכל בתי הדין והרבנויות מאז עשרות שנים, עוד מלפני קום המדינה, כדי שיסדר רק את אלו שעדיין רלוונטי לעיין עליהם ולמנוע נישואיהם, כפי שנעשה ברבנות הכללית.

ימים אחדים עברו ואבא מארי הכ"מ זללה"ה סיים מלאכתו, ומששת אלפים נותרו פחות מעשר אחוזים שאפשר לקרוא אותם מעוכבי נישואין. כל היתר פקע מהם ההגדרה הזו, מסיבות שונות. אמנם תוך כדי המיון והחיפוש במחשבים שהובאו אליו לבדוק כל אחד ואחד מי נישא ומתי והיכן ומי נפטר וכו', בדק ומצא שהמונים מאותם רשומים אכן נישאו ע"י רבניות אחרות בלי שום היתר, ויש להם בנים ואפילו בני בנים! ואף אחד מהם לא רשום בשום מאגר כלשהו כפסול או כספק, כי עליהם לא דווח מאומה. וכמו כן הרבה מאלו שלכאורה היה צריך למחקם בגלל שנפטרו, השאירו אחריהם בנים ובנות וכו', וגם הם צריכים עיכוב או בדיקה, ואין מידע לגבם, אף שאביהם או אמו היו פסולי קהל מוצהרים ומפורסמים. כלומר: מחיקת שם האב / האם או הסבים מהרשימה, היא זו שמטמיעה בהינף יד את צאצאיהם הפסולים הידועים ומכריתה את הסיכוי שידעו על פסולם בעתיד.

הבין אבא מארי הכ"מ זללה"ה שבעצם כנראה הרשימה אינה של ששת אלפים שברובם כבר אינם ברי איסור חיתון כאמור, אלא של שתיים עשרה אלף ואולי כפול מזה! כולל כל הצאצאים שהם פסולים ודאיים ולא הוכנסו לרשימה מעולם... והלך להתייעץ בענין עם רבינו הגר"ש שהורה לו לפעול בכל המישורים נגד הענין הזה. וכך עשה.

אבא מארי הכ"מ זללה"ה ביסודיותו לא שקט אלא מיד שלח כמה מכתבים לממונים על הענין, וקיבל מהם תשובות ברורות וחותרות כתער: יש הנחיה של... שאסור להכניס לרשימה שום שם שלא התקיים לגביו דיון בבית דין! ועל הבנים או הבנות, אף שאינם בכלל ספק והם אסורים לקהל ודאיים, אי אפשר להכניסם לרשימה! ובהזדמנות אחרת היתה הנחיה נוספת ברוח זו, שקבעה שגם אם התברר בבית דין פסלות של מישהו, אם הוא לא היה "צד לדיון" אלא רק התברר עליו בדרך אגב, אין להכניס שמו לרשימה! כלומר: אם יש דיון בין בעל לאשה, ומתברר לביה"ד באותו דיון בבירור גמור שיש לה בן או בנים שלא מבעלה דהיינו ממזרים גמורים בלי צד היתר בכלל, אי אפשר לרשומם כפסולים היות והם לא "צד לדיון", ורק הבעל והאשה הם הצדדים. (ויצוין שבתו הדינים השונים ורבני הערים המשיכו וממשיכים לשלוח למקום המאגר את השמות והמקרים הנודעים להם אודות פסולים ל"ע, ואינם יודעים שהמשלוחים הללו אינם מצורפים לרשימה בכלל).

במקביל, בהנחיית או הסכמת ועידוד רבינו הגר"ש אלישיב (אמנם לא נכחתי בשעה שא"מ הכ"מ דיבר עם הגר"ש על הענין הזה וקיבל את הנחיתו או עידודו, אבל לאחר זמן מה כשהייתי בביתו אמר לי רבינו הגר"ש להדיא שזה נעשה על דעתו), שלח אבא מארי מכתבי שאלות ממוקדות "תמימים" לכארבעים רבני ערים בארץ, שתחת ידם נישאו "כדת משה וישראל" מאות פסולי קהל ונכרים, שהיו רשומים ברשימות כמעוכבי נישואין, ושאלם איך קרה ופלוגי מס' זהות פלוגי שהופיע בשמו בחוזר מס' פלוגי כמעוכב, נישא על ידם בתאריך פלוגי? וכל הרבנים נסערו לשאלות אלו והחלו בירורים, איך קרה שהמרכז הארצי של הרבנות במשרד הדתות שקיבל "שאלות" מכל רישום נישואין, אישר את זה... ותיהום כל הארץ.

אי אפשר למנות את אותם עשרות רבות של רבנים אמיתיים בעלי אמת והלכה, רושמי נישואין (בעיקר מהערים הגדולות), רבני ערים (כמה מהם רשומים בהמשך), דיינים, רבני קהילות, עסקנים לש"ש בתחום העליה, מנהלים רוחניים של ישיבות (בעיקר לבע"ת) ושל סמינרים, מכל הארץ, ומחוצה לה, אשר היו לצוותא לאבא מארי הכ"מ זללה"ה במשך כל השנים. שהוא סייע להם והסתייע על ידם, שמסרו כל מאודם וזמנם להציל מנדנד התבוללות וטמיעה ונישואי פסולים, איש לרעהו עזרו ואמרו חזק. העבירו ביניהם מידע חדש, וחידושים באופן הבדיקות ותפיסת המתחזים וכו'. כמה מהם הגיעו לנחם ב"שבעה" וסיפרו על חדות ומהירות תפיסתו בסוגיות אלו, ועל כושר עמידתו על טהרת בית ישראל בצורה מעוררת השתאות.

רבנים רבים מאלו התוודו לפני אבא מארי הכ"מ זללה"ה שאין להם אומץ לצאת בפומבי נגד רב שמעליהם, או עמיתים בביה"ד. הם היו מדווחים לא"מ את המתרחש במחיצתם וייעץ להם כיצד לפעול. ומהם שהראו לו בהחבא "תשובות" שפסקו כדת וכדין בעניני יוחסין, וסיפרו שהחביאו את זה "עמוק" בתיק, כדי שלא יחפשו אותם, ועל מנת שלא ישללו מהם קידום וכדומה. ותמיד בקשו מא"מ שלא יחשוף אותם שהם עומדים עמו בחזית. וא"מ היה מתפלא שהם לא אמיצים (כמותו) נגד אחדים שעמדו בראש והטילו משקלם על מנת להקל.

הקשר ביניהם היה חזק, ובתקופה שאבא מארי הכ"מ זללה"ה עורר שיש צורך דחוף בהקמת מאגרי מיוחסים ומתן יכולת לכל אחד לבדוק את יחוסו (ותמך בזה מאוד רבינו הגרי"ש בפגישותיהם בנושא זה וכפי שיתואר בהמשך), הוא בנה זאת על סמך קשריהם ההדוקים של הרבנים החרדים הנ"ל, והדיבור בינם לבינם שהגיעה העת המתאימה לכך, וכי כל אלו ה"מקצועיים" החרדים היראים והשלמים יתנו תמיכה לפרוייקט רחב היקף זה. למעשה התכנית לא יצאה לפועל. אולם גם שנים אח"כ כאשר אבא מארי היה בודק יהדות לעולים במסגרת ביה"ד שלו, וכן מאשר "רווקות" למבקשים ומחלק תעודות כשרות הלכתיים, היו התעודות שלו קבילות למהדרין מן המהדרין בעשרות רבנויות בארץ, בהם ישבו מכריו ומוקיריו שידעו לסמוך עליו.

(אחדים מביניהם שהנני נזכר בהם בעת הכתיבה שעמד עמהם שנים ארוכות בקשרים ובדעה ועצה אחת בנושאים אלו נגד מחדירי ארס והרס של קולות בזיוף ההלכה, שכבר נפטרו: הרב דרמר מקרית גת; הרב שולזינגר מקרית אתא; הרב סלומון מפתח תקווה; הרב אדלשטיין מרמת השרון; הרב קוק מרמת גן; הרב יעקובוביץ' מהרצליה; הרב קורח מבני ברק; הרב הלברשטאם מהעדה"ח; הרב ציוני מעפולה; הרב פכטר ממטולה; ועוד רבים להבחל"ח לאו"ט שאין כאן מקום לפרט).

בהקשר לכל האמור, ועוד הרבה פרטים מעבר לזה, ניסה אבא מארי הכ"מ זללה"ה ליזום וליישם מהלך של "ספר יוחסין", גם אם לא בשם זה ממש. העיקר שיהיה קצה חוט לחרדים והמדקדים לשמור על עצמם ועל זרעם לא להתבולל עם כל הספקות והפסולים. והגרי"ש קיים בביתו מספר

אסיפות רבנים שזימן אבא מארי לשם הוצאה לפועל של התכנית. וכמו כן, בהוראת הגרי"ש כל העיתונים החרדים, היומיים והשבועונים כתבו כתבות חדשותיות ומידע על נושא הספיו"ח שיזם א"מ הכ"מ [בלי איזכור שמו, כמובן למי שהכיר], אבל תכנית זו ירדה מהפרק וא"מ זנח את ההמשך כשראה שהשתחלו וחדרו לתוכה כמה רבנים שאינם מוסמכים שאכן יסוננו כל הפסולים. ואכמ"ל.

אחר הדברים המסופרים לעיל, נודע לי הכותב שראשי הרבנות דאז הכינו מכתב התנצלות מסוגנן היטב שבו כביכול אבא מארי הכ"מ זללה"ה חוזר בו מכל האשמה שמשתמעת נגד ראשי הרבנות שאינם פוסקים כהלכה וגורמים בחוסר אחריות לטמיעת פסולים ונכרים בכרם בית ישראל לאלפים, וכן מבקש מהם סליחה מחילה וכפרה ומתחנן להשאירו בתפקידו ומבטיח להבא לא לחזור על סיפורים כאלו וכו'. והם ניסו לכופ אותו לחתום על זה. ואחרי רואי את המכתב המזעזע והבנתי שבבשתיקתו התדירה לא יספר ע"ז לרבינו הגרי"ש שבעצתו ובשליחותו ובהנחיותיו הוא פעל ללא חשש, נסעתי ירושליימה ונכנסתי לחדרו של רבינו הגרי"ש וסיפרתי לו.

רבינו שמע ונדהם, ולמעשה אמר לי ש"בשביל זה יש משפחה" לעמוד לצידו של אדם שנרדף ולחזקו, שעלי ליידע את בני במשפחה שצריכים לעודדו ולחזקו. אבל הביע בטחון רב באישיותו החזקה של א"מ הכ"מ שזה לא ישפיע עליו.

ההתפתחות לא איחרה לבוא. ראשי הרבנות דאז כתבו לו מכתב פיטורין מאגף הנישואין, להרחיקו מהמקום האיסטרטגי שבו יכול לראות ולדעת את כל העבירות החמורות שנעשות נגד השו"ע ונגד כל כלל ישראל הכשרים, שסומכים בעיניים עיוורות על המערכת שאחראית לבל יתערבו פסולי קהל בתוך המיוחסים. ולא בנקל פיטרוהו. כי על מנת לפטר בעל תפקיד כמותו צריכים הסכמת כל או רוב חברי המועצה הדתית וגם הסכמת חברי "ועד העובדים" וגם לעשות לו "שימוע" לפני הפיטורין. ולכן נמשכו כמה שנים של רדיפה בפנים ובכל התקופה היה חזק נגדם ופעל בדיוק כפי שהורה לו רבינו הגרי"ש בסינון הבעייתיים מלהנשא עם הכשרים. אבל בשלב מסויים "פוטר" בלי התנאים שבחוק. ואז הורה לו הגרי"ש להלחם על חזרתו לתפקיד, כי זו חובתו לשמירת ענין היוחסין. וכך עשה.

א"מ הכ"מ ניסה להזמין לד"ת כהלכה עד שקיבל אחרי חודשים ארוכים של מוניפולציות מצידם של הנתבעים, כתב רשות בית דין חתומה לפנות לערכאות. ובעידוד והכוונת רבינו הגרי"ש שכר עו"ד מסויים בכסף מלא [על חשבון ההצלחה העתידית בבימש"פ], וכך נמשך התיק בקצב של הערכאות כחמש שנים. ובסופו הוכח שלא נתקיימו תנאי הפיטורין שבחוק, והוא הוחזר לאגף הנישואין לשמחת העובדים שעשו מסיבה לכבודו. ולמורת לב ראשי הרבנות, שסמכו על הזמן הרב שעבר ועל תקדימי העבר שאחרי שעובדות שנים מפיטורין לא מבטלים אותם כלא היו. אפילו בתקשורת החילונית באותו יום של פסה"ד של הערכאות סיקרו לשומעיהם את הפרשה שהרב

לזין הוחזר אחרי שנים... ובאותם ימים קיבלתי טלפונים ממכרים רבים ששמעו זאת בתקשורת, והביעו שמחתם.

גם רבינו הגרי"ש שמע מזה בתוך ביתו, מבין משפחה או מאחד המקורבים, ושמח שמחה גדולה. עוד בטרם נכנס אבא מארי הכ"מ אליו אח"ז, כבר פגש א"מ את הגרש"א זצ"ל שהאיר לו פנים באופן מיוחד וסיפר לו בהתרגשות שכבר היה אצל מרן הגרי"ש [בעניין אחר] ומרן קידם אותו בבשורה המשמחת "שמעת?? החזירו את הרב לזין לנישואין!".

אפשר ללמוד מכל התקופה הזו את טיב ועומק הקשר שבין רבינו פוסק הדור לבין אבי מורי הכ"מ, ובפרט משמחתו הגלויה בחזרת א"מ לאגף הנישואין.

הקשר ביניהם התחיל (כמפורט לעיל) בשאלות של אגף הנישואין שהגר"י קולין לא רצה להכריע על אחריותו, או שבעצמו הסתפק. אבל לטיב הקשר שנוצר אז, גרמה החברות הקדומה וההכירות של סבי אא"ז אביו הגאון רבי ברוך יצחק עם הגרי"ש משנות לימודם בכולל יחדיו. כך הבין א"מ הכ"מ מהגר"ש מיחסו ותגובתו הראשוניים בחיבה מיוחדת בפעם הראשונה שנכנס אליו בשאלה. ולכן מאז התמיד להכנס ואמנם זכה תמיד ליחס מועדף על פני שואלים אחרים.

היתה תקופה שהצטופפו בחדרו של הגרי"ש בביתו מניין ויותר לתפילת מנחה, ואח"כ היו ניגשים מי מהם שהיתה לו שאלה הלכתית דחופה. באותן שנים כמעט בכל יום הגיע אבא מארי והצטרף למנין, והרבה פעמים שאל את שאלותיו אחרי התפילה, כשרמז לגרי"ש שיש לו שאלה לשאל למעשה. והנה פעם אחת ניגש אחד המתפללים וסיפר לגרי"ש פרט מסויים ממה שהתחדש באותו יום בנידון סכסוך מפורסם בישיבה אחת, והגר"ש הגיב במילה. ותוך זמן קצר יצאה שמועה והתפרסמה בכל מקום כי הגרי"ש נקט עמדה מסויימת באותו סכסוך. וזה חזר אל רבינו שכך אומרים בשמו, והדבר השקרי הזה הכעיס אותו וגמר בליבו לבטל לגמרי את תפילת מנחה בחדרו ולהתפלל ביחידות, ובקושי הבליג והסכים שיכנסו לחדרו המנין, אבל בתנאי שאין יותר שאלות! באותו יום לפני מנחה אמר מרן הגרי"ש לכל הנוכחים שאין יותר שאלות, וכי ישארו רק שנים מכל הנוכחים, וישאלו אחרי שכולם יצאו, והם א"מ הכ"מ ועוד אחד המקורבים. (וכשהחל אחד משניהם לשאול אחרי שהציבור יצא, היסה אותו הגרי"ש בהנפת יד ואמר בנחרצות "עוד לא יצאו לגמרי, ושיסגרו גם את הדלת אחריהם"... וכשסגרו, אז פנה אליהם בחביבותו).

שנים רבות שא"מ הכ"מ זללה"ה הוכנס למרן בשעת ארוחת צהריים בו ביום שרצה לשאול שאלה דחופה, וללא תור בקבלת קהל. ורבינו הגרי"ש ייעץ לו זאת שביום שיש לו שאלה דחופה בעניני נישואין וכשרות לקהל ילך בבוקר לומר זאת לבנו הגר"מ שליט"א אשר היה נכנס בצהריים לאביו, ובעת ארוחת הצהריים יאמר הגרי"ש לבתו הרבנית אירבך ע"ה שהיתה מדי יום בביתו, שתפתח את הדלת למטה לא"מ הכ"מ. לפעמים הנחה הגרי"ש את א"מ שיבוא עם השאלה הדחופה

לאולם פלוני שהוזמן אליו לסידור קידושין, ויגיע למענו כמה דק' קודם וישבו יחד כדי להשאל ולענות לו.

אולי זה קשור למידת השתיקה, אולי להימנעותו מלהטריח מה שלא חייב, אולי למידת אמת או לאונאת דברים ואולי מטעם אחר - קרה יותר מפעמים בודדות שדיין כלשהו הסתפק והתחבט בספיקא דדינא ורצה שאבא מארי ישאל עבורו את הגרי"ש, אבל אבא מארי נמנע מזה באומרו "אין לי ספק, לי הדבר פשוט, אינני יכול להעביר שאלות שאינן קשות לי". אף פעם לא שאל שאלה לשם שאלה אלא רק אם היה נפק"מ. תמיד היה מעלה שאלות שכבר צידד בפתרון אבל היה צריך הסכמה לדימוי מילתא למילתא שלו כי לא מצא מקור מפורש, ועשה כדין השו"ע בתחילת חו"מ שצריך להתייעץ בכאלו דברים עם הגדול בחכמה שבעיר. ולא שאל סתם. הכל הלכה ברורה מה לשאול ואת מי.

קרה כמה פעמים שנכנסו לשם זה בהרכב מלא של הדיינים. זמן קבלת הקהל היה בתוך שעות הדיונים, והלכו בין תיק לתיק והוכנסו מיד, ושאלו וקבלו תשובה יחד. הנכד המכניס היה יודע על בואם מראש והיה מכניסם בדיוק בזמן שהגיעו בגלל כבודם שהגרי"ש סמך עליהם ובשל טירחא דציבורא הממתינים לשובם לדון בביה"ד. בנוסף היה אבא מארי נכנס עם חברי הבי"ד בלי שאלות בזמנים הבאים: כשהושיב את ההרכב הראשון לפני שהתחילו לדון מחוץ למועצה"ד, כשהוכנס דיין קבוע חדש ההכתרה היתה ביקור אצל הגרי"ש ושמח מאוד עמהם. כל פעם כשיצא כרך חדש של "פסקי דין" הגישו לו ואמר כמה מילים בשבח כתיבת נימוקים כמקובל בצורת הפסק מדורות עברו. ופעם אמר בבדיחותא "עוד לא הפסקתם לכתוב!?! כולם כבר הפסיקו, גם אתם עוד תפסיקו..."

כשעמד א"מ הכ"מ לפתוח את ביה"ד בנפרד מהמועה"ד התייעץ הרבה פעמים ע"ז עם הגרי"ש והוא נמנע מלומר לו לפתוח כדי שלא יהיה באחריותו, ואמר לו רק אם אתה מחליט לבד לפתוח אני מברך אותך, האחריות היא שלך. עברו מספר ימים או שבועות וביה"ד לא נפתח עדיין מאחר וא"מ רצה לפתוח רק בהוראת הגרי"ש ולא על דעת עצמו. אחרי שעברו כמה ימים הבין אבא מארי הכ"מ את כוונת הגרי"ש בתשובתו ואת גודל האחריות שהגרי"ש מתכוין להטיל עליו, ואשר לגודלה ורוב משקלה הוא נמנע מלהורות על פתיחת הבי"ד כדי לא להכנס בעצמו כלפי שמיא תחת אחריות כבירה זו, נכנס שוב אמ"ו הכ"מ ונענה ואמר לגרי"ש שהוא מוכן לקחת את כל האחריות על הפסיקה, ומבקש רק שהגרי"ש ימשיך להכריע לו בספקותיו ההלכתיים ולייעץ לו, ואח"ז יקבל את ההוראה ויפסוק על אחריותו האישית. רבינו הגרי"ש השיב מיד במאור פנים ואמר לו לך בכחך זה, תפתח את ביה"ד הנפרד מחוץ למועה"ד. והשי"ת יהיה בעזרך שלא תצא תקלה מתחת ידך. רק

תזכור שאף כשאני מכריע לך הפסק הסופי הוא שלך... לאחמ"כ בתיאום עם הגרי"ש הוכנסו כל חברי הבי"ד כדי לקבל ברכתנו על מנת לפרסם זאת בעיתונים.

באותה תקופה ראשי קהילה מסוימת הציעו שהם יחזיקו את הבי"ד על חשבונם ויקראו לזה בד"ץ לממונות של קהילה זו. א"מ הלך לשאול ע"ז בעצת הגרי"ש שהשיבו "מה הענין לצאת ממיטה חולה אחת להכנס למיטה חולה אחרת? בשביל להשאר כפוף לבעלי בתים אפשר להשאר במועה"ד".

פעם אחת כשניסו ברבנות להיפטר מאבא מארי זללה"ה הכ"מ, נכנסתי למרן הגריש"א, והוא בנימת הרגעה ובחיוך עודדני באומרו "אמרי אינשי, רב שהבע"ב לא רוצים לפטרו – הוא לא רב בכלל, כך זה היה בכל הדורות, ואילו היום על מי בכלל אפשר לומר את זה? זה שרוצים לפטרו זה רק סימן עליו שהוא רב אמיתי". אחרי שיצאתי ממנו אפילו לא סיפרתי לאבא מארי הכ"מ זללה"ה שנכנסתי ומה שענה. כנראה מיראת הכבוד. שהרי לא היה מצב שא"מ הגדול החזק יקבל עידוד מבנו הצעיר וחסר הנסיון.

מאז שפתח א"מ את ביה"ד בנפרד מהמועצה"ד הגיעו לפעמים אנשים לפתוח תיק באומרום שהתייעצו הלכתי עם מרן הגרי"ש והוא הפנה אותם לבי"ד זה. בעיקר בנידונים שצריך עבורם "בית דין קבוע" או בית דין דמותא [של העיר] כמו יתומים קטנים או אפוטרופוסות על מבוגרים שאינם יכולים להתנהל בכספם. מרן היה אומר שלא כל בי"ד יכול לצוות על מינוי אפוטרופוס רק מי שהוא בגדר "אביהם של יתומים" ומטפל בעיני העיר בקביעות. הוראות אלו נודעו לרבים והתפרסמו בדבר מעמד הבי"ד לפי דעת פוסק הדור.

שנה אחת היה עצירת גשמים, ושאלו את מרן הגרי"ש אם ע"פ הדין צריך כבר להוסיף תפילת "ועננו". הגרי"ש השיבם שזו לא שאלה הלכתית, אלא בי"ד דמותא מכריזים שצריך לומר ואז חייבים לומר, ולא סתם. למחרת אמרו לו שביה"ד של העדה"ח קבע שצריך להוסיף "ועננו", ושאלו אם לבקש מהבי"ד של הרב לוין גם כן שיודיע שצריך להוסיף תפילת ועננו, וענה מרן שמספיק בי"ד אחד שהכריז.

בהזדמנות אחת בקשו מרבינו הגרי"ש הוראה ברורה האם ביה"ד של הרב לוין נחשב "בית דין קבוע שבעיר", וכשענה שכן רשמו זאת והיה למראה עיניו, ואז נטל את הדף שרשמו והגיהו בעצמו,

ותיקן בעט עד קוצו של י'. והסביר שרוצה שאם כבר יוצא הלכה פסוקה בענין, שלא תהיה התייחסות רק לבי"ד ספציפי, ואז יחלו שאלות מכל בי"ד ומכל עיר, אלא יהיה רשום הגדרים שבגינן נקרא בי"ד קבוע בכל מקום.

שנים אחדות אחרי הקמת ביה"ד בברכת הגרי"ש הוחלט שהחדר שמשמש לדיונים קטן מהכיל את בעלי הדין ואינו מתאים ליעדו, וצמוד לו היה חדר כמעט ללא שימוש, וביצענו בו תוך כמה ימים שיפוץ שכלל הרחבת אולם הדיונים וסגירת חצי חדר סמוך אליו וקביעת שתי דלתות חדשות.

והנה בדיוק באותם ימים התפרסם בכל העיתונים שרבינו הגרי"ש "חרג ממנהגו" ונכח בחנוכה הבית [או הנחת אבן פינה] של כולל מסויים של אחד ממקורביו. והדברים כמובן מתפרסמים ועושים רושם. וחשבו כל העוזרים לביה"ד שאם יערכו טקס קביעת מזוזה ברוב עם ויכבדו את הגרי"ש זה יועיל מהרבה לביה"ד לאורך שנים. כי עד אז [ובעצם מעולם וגם אח"ז עד הלום] לא נעשה פרסומת לביה"ד ושנים רבות אפילו לא הופיע בספר הטלפונים.

דיברתי עם נכדו של הגרי"ש שבאותם ימים היה מופקד על ביתו, והוא התלהב מהרעיון, ואמר שהוא יודע היטב כמה סבו רבינו מחזיק מא"מ הכ"מ ומבית דינו, וודאי שיסכים לבוא וזה רעיון מצויין. אולם אם זה יבוא מצידו של הנכד זה לא ישכנע את הסבא, ורק אם יבקש ממנו משהו מבוגר שמכיר תתקבל אצלו הבקשה, ואז הוא הנכד כבר ידאג לכל ההמשך.

כיון שכך פניתי לא"מ האב"ד וסיפרתי לו דברים כהווייתן, ובקשתי ממנו רק לדבר ע"ז עם הגרי"ש באחת הפעמים שבלאו הכי הוא מכנס אליו. אבל א"מ ממשי לא הבין מה אני רוצה ממנו. ראשית הוא טען שאין פה בכלל חיוב מזוזה מן הדין של הלכות מזוזה אלא רק מנהג, וזה סתם לבקש מהגרי"ש לדחוף בורג בעץ ולא מכובד. שנית עד כמה שיש חיוב, הרי מצוה בו יותר מבשלוחו, ואין מתאים שיבקש מהגרי"ש לבוא. ושלישית שהוא מעולם לא דיבר עם הגרי"ש שטויות ברמה כזו, ולא יכול לרדת ברמה ולדבר דברים בטלים עם הגרי"ש.

בעיקר היתה בעוכרי הרעיון, האישיות האמיתית של א"מ הכ"מ. שבשבילו כל תפאורה ופרסומת הם זיוף. עושים מה שעושים כפי שצריך, וכל החיצוניות שעושים עבור פרסום היא חריגה מאמת. כך היה ביום שנפתח הבי"ד בשיבתו הראשונה, אפילו צלם לא הזמין ולא חשב על זה. ק"ו שלא היה שלט מפואר מאחור או מהצד. פשוט להתיישב במותב תלתא ולדון. לכן הרעיון לבקש מהגרי"ש לשאת פעולה עם דבר שהוא בעצמו חשב שאינו ישר, היה קשה מאוד. אולם אנו הצעירים הרבינו עליו רעים והסברנו שזה לבקשתו של הנכד וכבר הכל מאורגן טכנית וחסר רק הדיבור הזה, עד שנעתר לנו, ואולי זו הפעם היחידה שהבענו לפניו את רצונו לעשות משהו שלא מיוזמתו. ואכן הסכים והלך ודיבר עם הגרי"ש.

כשחזור, ציפיתי לשמוע מה פעל באותה בקשה. וא"מ סיפר לי בקצרה, שהגרי"ש אמר לו שאין בזה שום ענין באמת ולא הידור מצוה אלא להיפך מצוה בו יותר וכו', ולמה הלך בשבוע שעבר לאותה חנוכת הבית [או הנחת אבן פינה]? כי הם פחות יבינו את זה. אבל א"מ הרי מבין... ולבסוף אמר משפט כנראה כדי לפייס אותנו הצעירים שהבין שעומדים מאחורי הבקשה: שיאמר לנו שאותה שעה שיחסוך מלבוא לקביעת המזוזה וילמד בבית, תיזקף לזכותנו, כי זה בגלל שאנו מוותרים לו!

עוד בשנים הקדומות יחסית, כשכיהן כאב"ד בהרכבים שבמועצה"ד, הצטרף פעמיים כחבר בי"ד מיוחד בצוותא עם הגר"י קוליץ ראב"ד ירושלים, מתוך שלשה שהתכנסו בבית מרן הגרי"ש ועל פי הנחיותיו ההלכתיות. מה שראוי לציון ומוסיף נופך על מידת קרבתו וההכרה בו בהלכה ע"י הגרי"ש. אחד מהם היה בי"ד להיתר עיסקא מהודר ומדוקדק בבנק טפחות, והשני היה "לאוצר בית דין" לפרדסי האתרוגים של "קירשנבוים". זכורני שהבי"ד הזה היה מעורב בכל החלוקה והגביה של ההוצאות, ובשלב מסוים הודיעו על המשך החלוקה בחינם ממש, כי כבר נשלמו ונגבו סכומי כל ההוצאות ששליחי ביה"ד הוציאו במלאכת הקטיפה והארגון.

פעם חשבו הנכדים של רבינו הגרי"ש שאחד ממשמשיו הקבועים עושה דברים למען צרכים אחרים ונוהג שלא ביושר, ורצו ליידע את סבם מרן פוסק הדור באותם דברים לא ישרים, אבל לא העזו. הם חיפשו דמות של רב בר סמכא בעיני הגרי"ש שיאמין לו למה שיספר על אותו משמש, והתחננו לא"מ וסיפרו לו את כל אוצר המעשיות שהתרחשו באותה תקופה ע"י אותו משמש, כדי שיגש לגרי"ש וידבר עמו ועי"ז יורחק האדם מבית הגרי"ש לצמיחות.

דבר זה מלמד על האימון הרב שידעו בני המשפחה שהגרי"ש רוכש כלפי א"מ. אך למעשה נמנע א"מ מלעזור להם באומרו שאין ספק שכשישמע הגרי"ש שכך עולל אותו משמש בביתו או בשמו, הדבר יערו, והוא לא מוכן להיות הגורם לצער את מרן הגרי"ש.

לפני יותר מעשר שנים פורסם ע"י הרבנות המקומית בירושלים שיוקם "בד"ץ מהדרין" לכשרות משלשה דיינים המוכרים אישית לגדו"י משלושה חוגים שיסמכו ידיהם על כשרות הבד"ץ הזה, וכחבר הבי"ד הזה המוכר לרבינו הגרי"ש פורסם שיהיה אבא הכ"מ. הם התכוננו שבד"ץ מהדרין זה יכבוש את בתי העסק והמלונות בירושלים וכל הציבור החרדי יזדקק אליו ולא יחפשו יותר את כשרות בד"ץ העה"ח או כשרויות פרטיות מפורסמות אחרות. הרעיון לא קרם עור וגידים, למרות

שהגרי"ש הסכים בפה מלא לראשי רבנות ירושלים שיקימו כזה גוף ואמר להם כי הוא מגבה את א"מ הכ"מ וכל הכרעותיו ופיקוחו והשגחתו בעניני כשרות. כי אחרי שהסכים לשואלים אמר לא"מ בעצמו שלא ראוי שיכנס לתחום הזה אחרי שהופרש הגר"ב אדלר לגימלאות נגד רצונו וממילא נגד ההלכה, ורק אם הגר"ב אדלר יסכים ויאמר לו שאין לו תביעה על התפקיד הזה ראוי שיכנס לזה. ולמעשה הגר"ב לא ויתר על התביעה שמרן הגרי"ש סבר שיש לו. וא"מ בדרכו לציית לכל הגה של רבינו הגרי"ש מיאן לקבל את המינוי למרות שהיה יכול להיות לו מזה תועלת גדולה (וגם ידע שרבנים אחרים שיותר מפורסמים בעולם כביכול פועלים על פי הגרי"ש נכנסים לתפקידו של הגר"ב נגד מחאתו ואין מוחין בידם. בכל זאת הוא הלך ביושרו ובעקביות על פי מה ששמע מדעת תורה). כך כל הרעיון התבטל.

(ובנתיים הופתעתי עד מאוד מכמות הפניות שהגיעו אלי מקשת רחבה של אנשים מכל הארץ שהתעניינו על זה ברצינות והביעו דברם שאם א"מ לוקח אחריות על כשרות הם יסמכו ע"ז יותר מכל ההכשרים הכי מבוססים).

בשנת תשס"ז נכנס א"מ שוב לגרי"ש עם כמה מחברי בית הדין להגיש לרבינו כרך י' מסדרת "פסקי דין". אחד הדיונים ראה שרבינו שרוי בשמחה גדולה עם הוצאת הספר, העיז והתבטא לפניו שיש כאן פסקים "שיצאו מהבית הזה!", הגרי"ש תיכף ביטל את משמעות דבריו והגיב "מבית זה או מבית אחר מה נפקא מינה? העיקר שבית הדין כיוון לאמת!".

